МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ

Кваліфікаційна робота магістра

на тему «Чат-рулетка як платформа контрпропаганди та наративного регулювання»

Виконав: студент 2 курсу, гр. 8.0613-мк
Спеціальності 061 «Журналістика»
Освітньої програми «Медіакомунікації»
Солоухін В.Ю.
Керівник: д.соц.ком., проф.
Ковпак В.А.
Рецензент: д.соц.ком., проф.
Березенко В.В.

Запоріжжя – 2024

ЗМІСТ

Реферат……. 3
Завдання…… 5
Вступ……. 7
Розділ 1 Теоретичні основи дослідження контрпропагади та наративного регулювання ……... 11
1.1 Пропаганда і контрпропаганда нової російсько-української війни……. 11
1.2 Інформаційна складова російсько-української війни…….. 25
1.3 Особливості комунікації на платформі «Чат-рулетка»……... 32
Розділ 2. Особливості наративного регулювання в російсько-українських діалогах в чат-рулетці……. 39
2.1 Методологія та джерельна база дослідження…….. 39
2.2 Стратегія контраргументації діалогера Віталія Дрібниці у наративному російсько-українському протистоянні …….. 42
2.3 Стратегія контраргументації діалогера Микити Січня у наративному російсько-українському протистоянні …….. 53
2.4 Стратегія контраргументації діалогера Євгена Мороза у наративному російсько-українському протистоянні……... 65
Висновки…….. 78
Список використаних джерел…… 81
Декларація академічної доброчесності……. 87

РЕФЕРАТ

Назва теми: «Чат-рулетка як платформа контрпропаганди та наративного регулювання».

Обсяг основної частини роботи: 70 сторінок.

Кількість використаних джерел – 55.

Мета дослідження – визначити стратегії діалогерів чат-рулетки як платформи для протидії російській пропаганді та наративного регулювання в контексті російсько-українській війні.

Для досягнення цієї мети необхідно виконати наступні **завдання:**

– визначити поняття пропаганди і контрпропаганди нової російсько-української війни;

– охарактеризувати основні механізми функціонування чат-рулетки як інструменту комунікації;

– проаналізувати стратегії контрпропаганди, застосовані учасниками;

– виявити ефективність та обмеження наративного регулювання у такому форматі.

Об'єкт дослідження – відео з чат-рулеток за участю діалогерів-істориків Віталія Дрібниці, Микити Січня та Євгена Мороза за 2022–2024 рр

Предмет дослідження – стратегії діалогерів чат-рулетки як платформи для протидії російській пропаганді та наративного регулювання в контексті російсько-українській війні.

Формально-змістові характеристики проєкту. Під час дослідження проаналізовано 100 годин відео діалогів, що розміщені на ютуб каналах істориків Віталія Дрібниці, Микити Січня та Євгена Мороза в період з лютого 2022 року по вересень 2024 року. Проведений якісний та кількісний контент-аналіз діалогів та сформульовані стратегії контраргументації діалогерів у наративному російсько-українському протистоянні.

Ключові слова: пропаганда, контрпропаганда, наратив, стратегія, аргумент, контраргумент, діалог, ютуб-канал

SUMMARY

The Master's paper is dedicated to the analysis of Chat-Roulettes as a Platform of Counter-Propaganda and Narrative Regulation.

The object of the work is Videos from Chat Roulette featuring dialogues with historians Vitaliy Dribnytsia, Mykyta Sichnia, and Yevhen Moroz from 2022 to 2024.

The purpose of the study is to identify the strategies of chatroulette dialoguers as a platform for countering Russian propaganda and narrative regulation in the context of the Russian-Ukrainian war.

It determined the accomplishment of such objectives as:

- to define the concept of propaganda and counter-propaganda of the new Russian-Ukrainian war;

– to characterize the main mechanisms of chatroulette functioning as a communication tool;

– to analyze the counter-propaganda strategies used by the participants;

– to identify the effectiveness and limitations of narrative regulation in this format.

The research involved analyzing 100 hours of video dialogues posted on the YouTube channels of historians Vitaliy Dribnytsia, Mykyta Sichnia, and Yevhen Moroz between February 2022 and September 2024. Qualitative and quantitative content analysis of the dialogues was conducted, and strategies of counter-argumentation used by the participants in the Russian-Ukrainian narrative confrontation were formulated.

Keywords: propaganda, counterpropaganda, narrative, strategy, argument, counterargument, dialogue, YouTube channel.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет журналістики

Кафедра журналістики

Рівень вищої освіти – магістр

Спеціальність 061 «Журналістика»

Освітня програма «Медіакомунікації»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри

Чернявська Л. В.

_____

«12» грудня 2024 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА СТУДЕНТу

Солоухіна Владислава Юрійовича

1. Тема роботи – «Чат-рулетка як платформа контрпропаганди та наративного регулювання» («Chat-Roulettes as a Platform of Counter-Propaganda and Narrative Regulation»).

керівник роботи – Ковпак Вікторія Анатоліївна, проф., д. соц. ком

затверджені наказом ЗНУ від «26» лютого 2024 року № 343-с.

2. Строк подання студентом роботи – 1 грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи – праці таких дослідників: В. Васильченко, О. Курбан, Д. Осадець, Г. Почепцов, І. Рущин, С. Шпилик.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): визначити поняття пропаганди і контрпропаганди нової російсько-української війни; охарактеризувати основні механізми функціонування чат-рулетки як інструменту комунікації; проаналізувати стратегії контрпропаганди, застосовані учасниками; виявити ефективність та обмеження наративного регулювання у такому форматі..

5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Завдання видав (дата і підпис)	Завдання прийняв (підпис)
Вступ	Ковпак В.А., проф.	Червень 2024	
1 розділ	Ковпак В.А., проф	Липень 2024	
2 розділ	Ковпак В.А., проф	Серпень 2024	
3 розділ	Ковпак В.А., проф	Вересень 2024	
Висновки і додатки	Ковпак В.А., проф	Жовтень 2024	

6. Дата видачі завдання – 27 лютого 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Скласти графік виконання роботи, визначити мету, завдання, об’єкт, предмет дослідження.	23.06.24	Виконано
2	Написати попередній варіант вступу і змісту. Дібрати наукову літературу, визначити емпіричні джерела.	22.07.24	Виконано
3	Опрацювати літературу, написати теоретичну частину, оформити список літератури	15.08.24	Виконано
4	Доробити дослідницький проєкт, скласти його опис та обґрунтування.	07.09.24	Виконано
5	Написати решту підрозділів теоретичної і практичної частини.	25.09.24	Виконано
6	Написати висновки і остаточний варіант вступу.	05.10.24	Виконано
7	Оформити всі додатки.	20.10.24	Виконано
8	Пройти рецензування. Здати роботу на нормоконтроль.	09.11.24	Виконано
9	Виправити недоліки оформлення і здати роботу на кафедру.	22.11.24	Виконано

Студент _____ _____В. Ю. Солоухін_____

(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ _____В.А. Ковпак___

(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Т. А. Рогова

ВСТУП

Актуальність обраної теми дослідження. Сучасний інформаційний простір характеризується високим рівнем динамічності та зростанням масштабів інформаційних війн. У цьому контексті платформи для інтерактивної комунікації, такі як чат-рулетка, стають важливими інструментами як для пропаганди, так і для її протидії. Гібридні загрози, зокрема маніпуляція громадською думкою через цифрові платформи, стали серйозним викликом для демократичних суспільств. Вивчення ролі чат-рулетки як платформи для контрпропаганди сприяє пошуку нових ефективних способів протидії дезінформації. Чат-рулетка забезпечує миттєвий доступ до глобальної аудиторії, дозволяючи спонтанно взаємодіяти з людьми різного культурного, соціального та політичного походження. Це створює унікальні умови для швидкого поширення інформації та регулювання наративів. Традиційні медіа поступово втрачають монополію на формування громадської думки, а нові цифрові платформи відкривають простір для експериментальних форм комунікації. Дослідження чат-рулетки допомагає розробити стратегії, адаптовані до цифрової доби. Використання чат-рулетки як інструменту контрпропаганди стає особливо актуальним для країн, які зазнають інформаційного тиску, наприклад, в умовах воєнного конфлікту. Такий підхід може стати ефективним засобом донесення правдивих наративів до аудиторії супротивника та міжнародного співтовариства.

Дослідження цієї теми має не лише наукове, а й практичне значення, оскільки сприяє розвитку інноваційних підходів до управління інформаційними потоками та формування суспільного спротиву інформаційним загрозам.

Мета нашого дослідження – визначити стратегії діалогерів чат-рулетки як платформи для протидії російській пропаганді та наративного регулювання в контексті російсько-українській війні.

Для досягнення цієї мети необхідно виконати наступні *завдання:*

– визначити поняття пропаганди і контрпропаганди нової російсько-української війни;

– охарактеризувати основні механізми функціонування чат-рулетки як інструменту комунікації;

– проаналізувати стратегії контрпропаганди, застосовані учасниками;

– виявити ефективність та обмеження наративного регулювання у такому форматі.

Об'єкт дослідження – відео з чат-рулеток за участю діалогерів-істориків Віталія Дрібниці, Микити Січня та Євгена Мороза за 2022–2024 рр

Предмет дослідження – стратегії діалогерів чат-рулетки як платформи для протидії російській пропаганді та наративного регулювання в контексті російсько-українській війні.

Методи дослідження. Контент-аналіз відео (структура, мова, стиль та головні меседжі). Метод якісного контент-аналізу передбачає детальний аналіз змісту, стилю, наративів та технік переконання, які використовуються авторами YouTube-каналів. Цей підхід дозволяє виявити приховані смисли, стратегії комунікації в контексті боротьби з дезінформацією. Кількісний аналіз – перегляди, лайки, коментарі, популярність відео в різних сегментах аудиторії.

Методологічна й теоретична основа роботи. В українському науковому просторі досліджень, присвячених чат-рулетці та її функціонуванню, небагато. Український діалогінг як складова інформаційного фронту існує щонайменше з 2017 року. У період 2017–2024 років кількість діалогерів і їхньої аудиторії значно зросла, нині налічується десятки таких блогерів. Першу спробу наукового аналізу здійснено у 2021 році Д. Осадцем. Надалі у 2022 та 2023 роках В. Васильченко вивчав діалогерство через концепти громадянської медіадипломатії та журналістики, що, на нашу думку, лише частково відображає сутність діалогерства як явища.

І. Сухорольська, Н. Ніколаєнко, І. Рущак, Г. Почепцов, А. Левченко розглядають у своїх дослідженнях різні аспекти пропаганди та

контпропаганди. Особливості діяльності громадянських журналістів в контексті інформаційного спротиву вивчали А. Ліченко, А. Сафаров, Ю. Стеценко, В. Тихонова.

Наукова новизна дослідження.

Вперше запропоновано концептуальну модель використання чат-рулетки як інструменту контрпропаганди та наративного регулювання. У рамках моделі визначено ключові механізми впливу на аудиторію через інтерактивну платформу, враховуючи особливості формування інформаційного середовища в реальному часі. Специфічні методи і стратегії адаптації контрпропагандистських меседжів залежно від культурного та соціального контексту користувачів платформи.

Удосконалено методологічні підходи до аналізу цифрових платформ, що забезпечують двосторонню комунікацію, зокрема через інтерактивні платформи на кшталт чат-рулетки. Це включає деталізацію процесів створення та розповсюдження наративів у динамічному середовищі. Практичні рекомендації щодо використання чат-рулетки в умовах інформаційних війн, із фокусом на підвищення ефективності контрпропагандистських кампаній.

Розширено наукові знання про роль чат-рулетки у формуванні альтернативних інформаційних просторів і її потенціал як платформи для подолання дезінформації та маніпуляцій.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Результати дослідження сприяють розвитку теорії контрпропаганди та інформаційного регулювання в умовах цифрового середовища. Запропоновані концептуальні підходи дозволяють краще зрозуміти механізми формування і трансформації наративів на інтерактивних платформах, таких як чат-рулетка. Розширено уявлення про роль інтерактивної комунікації в інформаційних війнах та її вплив на формування громадської думки.

Практичне значення. Одержані результати можуть бути використані державними органами, які займаються інформаційною безпекою, для

розробки ефективних стратегій контрпропаганди та протидії дезінформації. Розроблені методики можуть слугувати основою для підготовки фахівців у галузі медіакомунікацій, інформаційної безпеки та цифрової дипломатії. Висновки дослідження можуть бути інтегровані в освітні програми для навчання журналістів, аналітиків та фахівців з комунікаційних стратегій. Практичні рекомендації можуть бути впроваджені організаціями, які займаються соціальними ініціативами, спрямованими на протидію пропаганді, зокрема в умовах гібридних загроз.

Апробація. Солоухін В., Ковпак В. До питання теоретичних трактувань чат-рулетки як платформи контрпропаганди. *Журналістика миру під час війни: потенціал і можливості: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* [відповідальний редактор В. А. Ковпак]. Запоріжжя : ЗНУ, факультет журналістики, 2024. С. 257–258.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається з реферату, вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури. Обсяг основної роботи – 70 сторінок. Список використаної літератури включає 55 найменувань (викладених на 6 сторінках).

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНТРПРОПАГАДИ ТА НАРАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

1.1 Пропаганда і контрпропаганда нової російсько-української війни

Інформаційні війни стають важливим елементом боротьби на міжнародному рівні. Це явище знайшло відображення й у наукових дослідженнях: тематика ідеологічних питань знову привертає увагу науковців. У сучасних публікаціях Г. Почепцов, О. Курбан, С. Шпилик, активно аналізують аспекти інформаційної війни, теорії пропаганди та контрпропаганди, а також нові способи поширення пропагандистського контенту [32; 32; 14; 15; 50].

І. Рущенко зазначає, що «ми спостерігаємо новий приклад інституціоналізації пропаганди й контрпропаганди в умовах інформаційного суспільства, символом якого є мікропроцесор». Ця ситуація демонструє певний парадокс: з одного боку, розвиток цифрового суспільства, четверта промислова революція та новий етап науково-технічного прогресу, а з іншого – повернення до темних сторінок історії, пов’язаних із світовими війнами XX століття [38, с. 34].

За визначенням Г. Почепцова, пропаганда – це поширення ідей, образів та стереотипів через обрані канали комунікації з метою маніпулювання масовою свідомістю у бажаному для суб’єктів впливу напрямі. У різних формах вона існувала завжди, виконуючи, серед іншого, інтеграційну функцію, оскільки спрямована на створення спільної духовної платформи [33, с. 21].

Дослідник зазначає, що природа пропаганди є релятивістською, адже її оцінка як корисної чи шкідливої для суспільства залежить від інтересів тих спільнот, які виступають або джерелом впливу, або його об’єктом. Ця релятивістська особливість особливо яскраво проявляється у сфері релігійних,

ідеологічних та політичних наративів, що відображають соціальні конфлікти й мають протиборчі сторони [32, с. 11].

Теорія соціальних фактів Е. Дюркгайма аналізує природу пропаганди та визначає її як одне із джерел формування так званих фактів свідомості, які французький соціолог вважав ключовими для характеристики суспільства [51, с. 628].

С. Шпилик вказує, що пропаганда спрямована на формування у масовій свідомості певних віртуальних фактів, які можуть не мати жодного зв'язку з реальністю і базуються лише на технологіях маніпуляції свідомістю. У таких випадках створюється ефект «копії без оригіналу», тобто симулякр, що стає ключовим інструментом пропаганди. Якщо пропаганда досягає своєї мети в межах значної соціальної групи, виникає новий факт свідомості, здатний змінювати суспільні настрої, мобілізувати людей до конкретних дій і слугувати інструментом досягнення політичних чи військових цілей [50, с. 179].

О. Курбан пише про контрпропаганду та її покликаня протистояти цьому, виконуючи роль адекватної відповіді супротивнику. Ці два явища – пропаганда та контрпропаганда – є невіддільними сторонами одного процесу і завжди існують у сценаріях інформаційного протистояння [15, с. 89].

Г. Почепцов у своїх працях неодноразово звертається до історії пропаганди як явища. Потреба у пропаганді існувала завжди, але особливо загострилася в Європі у XVI-XVII століттях на тлі релігійних конфліктів як на заході, так і на сході регіону, вказує дослідник, її вплив значно посилився завдяки винаходу Гутенберга та розвитку книгодрукування. Протестанти, католики й православні активно використовували друк для створення памфлетів, у яких критикували опонентів і захищали свої релігійні переконання. Пропаганда та контрпропаганда органічно переплiталися в полемічній літературі того часу. Проте її поширення обмежувалося низьким рівнем грамотності населення, високою вартістю друкованих матеріалів і технічними можливостями друкарських приладів [32, с. 32].

М. Скуленко вважає, що класична епоха пропаганди розпочалася з Першої світової війни, яка стала тривалою і виснажливою як для держав, так і для їхніх громадян. Для підтримки бойового духу мільйонів людей, готових до жертв і страждань, а також для демотивації ворога, усі сторони конфлікту активно застосовували нові засоби масової комунікації. Уряди і військове командування щедро фінансували ці кампанії, оскільки вплив пропаганди на солдат і мирне населення був очевидним і визнавався військовими, політиками й дослідниками. Саме після завершення цієї війни завдяки роботам Г. Лассуелла та Е. Бернейза було закладено основи теорії пропаганди [44, с. 54].

І. Рущенко вказує на те, що потреба у пропаганді не зникла й після закінчення війни. Її фокус перемістився всередину держав, де формувалися тоталітарні режими. У Радянському Союзі, фашистській Італії та нацистській Німеччині пропаганда швидко стала ключовим інструментом контролю над масовою свідомістю. В тоталітарних державах вона була невід'ємною частиною боротьби за вплив на громадську думку. Пропаганда проникала в усі аспекти медійного простору, включаючи створення спеціалізованих видань, а також засновувалися установи та формувалися професійні колективи пропагандистів і агітаторів для виконання цієї місії [39, с. 10].

На думку І. Рущенка, у тоталітарних суспільствах процес перетворення пропаганди на інститут суспільства відбувається швидко, оскільки кожен етап був яскраво вираженим і має значний соціальний вплив. Правлячі партії й підконтрольні їм державні структури прагнуть постійно тримати громадян у полі дії пропаганди, що вимагає створення розгалуженої системи установ, проведення заходів і організації кампаній. Також виникає необхідність у підготовці професійних пропагандистів та агітаторів для забезпечення ефективності цієї роботи [38, с. 65].

Г. Почепцов підкреслює, що у Радянському Союзі ідеологічна робота була невід’ємною частиною діяльності всіх партійних комітетів, які діяли за територіальним або галузевим принципом і були присутні практично в

кожному трудовому колективі. У структурі центральних, обласних і районних комітетів КПРС працювали спеціальні відділи пропаганди й агітації. На нижчому рівні існувало правило, за яким один із заступників керівника партійного органу відповідав саме за ідеологічну діяльність [33, с. 14].

І. Рущенко зазначає, що у Радянському Союзі десятки, а можливо, й сотні тисяч громадян виконували функції ідеологів, пропагандистів та агітаторів. Ця діяльність підтримувалася значними ресурсами та була закріплена постановами і рішеннями центральних партійних органів, які мали статус нормотворчих актів. Журналістика та масмедіа були зобов'язані втілювати ідеї партії та займатися пропагандистською роботою [39, с. 10].

О. Курбан акцентє на тому, що між двома світовими війнами технічні можливості для пропаганди значно зросли. Поява голосового радіо миттєво відкрила нові можливості для пропагандистської діяльності [14, с. 11]. У Німеччині за ініціативи Йозефа Геббельса реалізували план масової радіофікації, завдяки чому до початку Другої світової війни радіоприймачі були в 70% німецьких сімей. Це дозволяло пропаганді проникати прямо до осель.

С. Корсунський зазначає, що водночас ця стратегія мала недоліки: радіоприймачі могли приймати сигнали британських станцій, які вели пропаганду німецькою мовою. Прослуховування таких передач каралося законом, але доступ до альтернативної інформації залишався [13].

У СРСР поширювали інший підхід, активно використовуючи дротове радіо, що виключало доступ до зовнішніх джерел. Водночас на початку війни радянських громадян, які володіли електронними радіоприймачами, зобов'язали здати їх [20, с. 3].

На думку І. Рущенка саме технічний прогрес у галузі зв'язку дозволив подолати межі державних кордонів і транслювати сигнали на глобальному рівні, зокрема в короткохвильовому діапазоні. Це створило нові виклики для Радянського Союзу після Другої світової війни, адже іноземні станції могли транслювати інформацію, що суперечила радянській пропаганді. Для

боротьби з цим запровадили технічні засоби глушіння сигналів, що забезпечували інформаційну ізоляцію [38, с. 43].

Таким чином, пише О. Сищук, у пропаганді вирішальну роль відіграють не лише зміст повідомлень, але й засоби та канали комунікації, які постійно вдосконалюються з розвитком технологій [43, с. 143].

Г. Почепцов вважає, що під час Холодної війни пропаганда стала ареною глобального протистояння між двома світовими системами. Основною темою було підкреслення переваг власної системи, критикування супротивника та демонстрація досягнень. Це змагання між способами життя охоплювало не лише офіційні пропагандистські інститути. Радянський Союз акцентував увагу на успіхах у космосі, балеті та хокеї, тоді як Захід просував свою культуру через молодіжну музику, кіно та популярні товари, як-от джинси [33, с. 45].

М. Скуленко акцентує увагу на тому, що в умовах ізоляції бракувало ефективних способів донесення власної точки зору до супротивника. Західне телебачення не могло охопити територію СРСР, а його сигнал доходив лише до східної частини Берліна та прикордонних районів соціалістичних країн Європи [44, с. 23].

Дослідник описує як у країнах радянського блоку пропаганда та контрпропаганда вважалися частиною національної безпеки. Комуністична система почувалася відносно стабільно в умовах закритих інформаційно-соціальних систем, створених ще за Сталіна. Однак навіть невеликі «прориви» у цих системах, через які проникали західна рок-музика, мода та побутові товари, викликали занепокоєння серед керівництва, оскільки вони підривали радянські міфи та ослаблювали внутрішню пропаганду [44, с. 23].

С. Шпилик вказує на те, що поступова криза комунізму як системи стала особливо помітною з початком політики гласності (1986–1987 рр.), коли було припинено глушіння західних радіостанцій у 1988 році. Це знаменувало відкриття інформаційного простору, що пришвидшило процеси занепаду радянської системи [50, с. 179].

Дослідниця втім зазначає, що пропаганда та контрпропаганда поступово втратили свою актуальність і ефективність. У СРСР і країнах радянського блоку система пропаганди швидко зазнала деінституціоналізації, а на Заході, де в умовах свободи слова й незалежних медіа ніколи не існувало настільки розвинутого інституту пропаганди, подібні проєкти були згорнуті [50, с. 179].

І. Рущенко описує 1990-ті роки як період відносного спокою в міжнародних відносинах, коли країни утримувалися від активного використання пропагандистських методів у взаємодії одна з одною. Водночас пропаганда знайшла застосування в межах внутрішньої політики: її використовували політичні партії, бізнеси для рекламних і маркетингових кампаній. Класична пропаганда, яка домінувала за часів Холодної війни, втратила свою актуальність, оскільки здавалося, що ліберальна ідеологія здобула остаточну перемогу. У суспільстві панувала ілюзія консенсусу з основних питань світового порядку, і багато хто вважав, що тоталітаризм і ідеологічний розкол залишилися в минулому [39, с. 14].

Дослідник також вказує на те, що після завершення політико-ідеологічного протистояння новим джерелом конфліктів стали розбіжності між культурами, системами цінностей, релігіями, ідентичностями та символами. Згідно з гіпотезою С. Гантінгтона, незахідні народи почнуть об’єднуватися за культурно-цивілізаційними ознаками й кидатимуть виклик західній цивілізації, яка, як вони вважають, нав’язала світові ліберальну ідеологію [39, с. 14].

На думку Г. Почепцова, ці прогнози почали справджуватися вже на початку 2000-х років, коли ісламські екстремісти здійснили атаки на США, а в Росії почався історичний відкат. Володимир Путін, поступово обмежуючи свободу слова, відновив систему пропаганди й розпочав агресивні дії як у пострадянських країнах, так і за їх межами. Його метою стало відродження впливу Росії на світовій арені та відновлення позицій, схожих на радянські. Для цього обрали стратегію гібридної війни, що включає інформаційний тиск,

військовий і політичний шантаж, корупцію, втручання у внутрішню політику інших держав, підтримку тероризму та диверсії [33, с. 56].

В. Тихонова описує сучасну російську пропаганду як складне і небезпечне явище, що поєднує методи радянського періоду з новими інструментами, що з'явилися завдяки технічному прогресу. Ця пропаганда, спрямована як на внутрішню аудиторію, так і на зовнішній світ, не виникла спонтанно. Вона стала результатом серйозних змін у російському суспільстві, політиці та військовій сфері. Росія свідомо вибрала курс на конфронтацію із Заходом і відмову від демократичних принципів. Як наслідок, США знову стали головним ворогом в очах росіян, що підтверджується даними соціологічних опитувань [47].

І Сухорольська підкреслює, що радянська пропаганда вже раніше демонструвала здатність швидко змінювати ставлення до країн та їхніх лідерів, перетворюючи союзників на ворогів і навпаки. Це відбувалося, наприклад, під час конфліктів із Югославією, Китаєм чи Албанією. Схожу тактику використовує Володимир Путін, який, контролюючи основні російські медіа, має змогу оперативно визначати, хто є ворогом, а хто – партнером. Один із таких прикладів стався у 2015 році під час конфлікту з Туреччиною, коли після збиття російського військового літака країна за два тижні стала «ворогом», але після досягнення домовленостей між лідерами ситуацію повернули до попереднього стану завдяки впливу медіа [46, с. 137].

А. Сафаров підкреслює, що технічний прогрес останніх років значно розширив можливості для пропаганди та інформаційних війн. Нові медіа, засновані на технологіях інтернету та мобільного зв'язку, фактично стирають державні кордони в інформаційному та кіберпросторах. У сучасному цифровому суспільстві кожна людина теоретично може бути охоплена потужним пропагандистським впливом у форматі мультимедіа, отримуючи ідеологічний контент через тексти, фотографії чи відео. Рівень діджиталізації безпосередньо впливає на ефективність такої роботи, особливо в інтернеті та соціальних мережах [35].

І. Рущенко зазначає, що російські спецслужби, які відіграють важливу роль у керуванні пропагандистськими проєктами, оцінили нові можливості і вирішили освоїти інтернет-технології. Для цього в структурі ФСБ у 2006 році був створений так званий «18-й центр». Згодом, під керівництвом Євгена Пригожина, близького до Володимира Путіна, в Санкт-Петербурзі було засновано «Агентство интернет-исследований», яке стало відомим як «Ольгінські тролі». Ця організація почала активно діяти в інтернет-просторі, соціальних мережах, застосовуючи нові методи впливу на свідомість користувачів – анонімні пости, які створюють ілюзію народної думки, «чорне блогерство», мережеву активність анонімних пропагандистів та «ботоферми». Як показало дослідження, ці методи мають певний вплив на людей, що користуються соціальними мережами та інформаційними сайтами [38, с. 43].

Іншим напрямом російської пропаганди стала легальна медійна експансія за межами країни. З 2013 року, ще до початку активної гібридної війни проти України, Росія розпочала запуск мережі телеканалів, які повинні були донести російську оцінку подій до американської, європейської та інших аудиторій. Це включало новинний сайт і телеканал Life News, а також Russia Today (створений за указом Путіна в грудні 2013 року) – багатомовну інформаційну агенцію. У 2014 році була заснована інформаційна агенція «Супутник», яка контролюється Russia Today і працює на 30 мовах [42].

І. Рущенко пише, що у цьому напрямку активно використовувалися супутникові технології для трансляції телеканалів. Одночасно контент розповсюджувався через власні інтернет-сайти. Мережа зарубіжних телеканалів була ефективною під час анексії Криму та наступу на Донбас. Це дозволило дезінформувати світову громадську думку до певної міри [36, с. 4].

Г. Почепцов визначає основною темою російської пропаганди, яку регулярно висвітлювали телеканали протягом усіх років війни, – це теза про громадянську війну в Україні. Для багатьох росіян це спотворене уявлення стало сприйматися як істина, що є класичним прикладом ситуації, коли переконання не відповідають реальному стану справ. Однак російська

пропаганда здобула певні успіхи і за кордоном. Особливо помітною є позитивна реакція з боку частини лівої інтелігенції, яка критично ставиться до США [33, с. 43].

Наприклад, у 2018 році в Харкові вийшла книга американського професора О. Бойда-Барретта «Медіа-імперіалізм», перекладена на російську мову [1]. В одному з розділів книги, де обговорюється тема «кольорових революцій» та ситуації в Україні, автор підтримує кілька ключових тез російської пропаганди:

1) демократичні революції фінансуються західними державами та недержавними організаціями,

2) українські революції є невдалими,

3) у 2014 році в Києві стався державний переворот проти В. Януковича [1].

На думку Л. Горбуліна, основна відмінність сучасної російської пропаганди від радянської полягає в тому, що в радянські часи вона базувалася на стабільному фундаменті – комуністичній ідеології, марксизмі-ленінізмі, які мали глобальне поширення та певну популярність. Натомість нинішня російська пропаганда для внутрішнього вжитку та з метою експансії в пострадянському просторі використовує ідею «русского мира». Ця ідея є агресивною та під її гаслом відбулося захоплення і анексія Криму, а також ведення війни на Донбасі. Однак для глобального використання концепція «русского мира» не підходить. Росія не має чим зацікавити американців, європейців або китайців, оскільки не має позитивного порядку денного [6, с. 3].

В. Головко зазначає, що російські спецслужби розробили стратегію хаотизації свідомості та соціального життя в розвинутих країнах, яка включає такі стратегії:

а) критику демократії як неефективної політичної системи,

б) розпалювання внутрішніх громадянських конфліктів, підтримку сепаратистських рухів,

в) втручання у внутрішні справи та виборчі процеси,

г) підтримку радикальних організацій, що ставлять за мету руйнування інтеграційних структур [7, с. 177].

Ретельні розслідування, проведені американськими спецслужбами та журналістами провідних видань, підтвердили факти втручання та підривної пропаганди через інтернет-технології. Зокрема, було виявлено, що щодо США було прийнято курс на розпалювання расових конфліктів [9, с. 57].

І. Рущенко описує гібридну війну, що набуває ознак глобального конфлікту цивілізацій та розгортається за трьома основними напрямами:

– західна цивілізація проти євразійської цивілізації (Росії),

– західна цивілізація проти сінської цивілізації (Китаю),

– західна цивілізація проти ісламської цивілізації (Іран і радикальні ісламські рухи та режими) [39, с. 9].

Г. Почепцов вказує на те, що пропаганда Китаю через значну культурну відмінність не має значного впливу на західні країни, а зосереджена на просуванні ролі Великого Китаю в азійському регіоні. Ісламська пропаганда, що походить від радикальних кіл, є більш небезпечною, адже вона впливає на діаспори в західних країнах та мотивує молодь до джихаду і тероризму. Російська пропаганда, навпаки, виявилася найбільш загрозливою для Заходу, оскільки Москва продемонструвала її ефективність під час війни з Україною. В. Путін не шкодує фінансів на інформаційну війну, і російська пропаганда стає дедалі більш професійною, гнучкою та підступною. Навіть США не можуть повністю захиститися від інформаційних атак і кібератак [33, с. 67].

О. Сищук пише, що зусилля Росії з відродження пропагандистської машини спричинили ланцюгову реакцію. Пропаганда завжди зустрічається з контрпропагандою. Організована державою пропаганда повинна бути спростована на рівні державних інститутів або міжнародних об'єднань. Національні уряди західних країн та міжнародні організації, такі як НАТО та ЄС, частково відновлюють практики Холодної війни в оновленому форматі, створюючи нові контрпропагандистські структури. Їхня основна мета –

моніторинг російської пропаганди, виявлення і спростування фейків, а також дослідження методів та прийомів пропаганди. У сучасному безпековому контексті пропагандистська і контрпропагандистська діяльність визначається як «стратегічні комунікації» [43, с. 143].

Європейський Союз активізувався в 2015 році, створивши робочу групу зі стратегічних комунікацій East StratCom Task Force для протидії російським кампаніям дезінформації. Група розпочала реалізацію проєкту «ЄС проти дезінформації», відкривши сайт для спростування російської пропаганди. У квітні 2016 року Єврокомісія ухвалила «Спільні принципи протидії гібридним загрозам – відповідь Європейського Союзу», а в листопаді 2016 року Європейський парламент прийняв резолюцію щодо стратегічних комунікацій, яка включала застосування цензурних заходів проти ряду російських пропагандистських ресурсів [49].

У 2015 році в Ризі було засновано центр стратегічних комунікацій НАТО, який займається інформаційними та психологічними операціями, а також пропагандою і суспільними відносинами (Central Excellence). З вересня 2017 року в Хельсінках функціонує Європейський центр по боротьбі з гібридними загрозами, в діяльності якого беруть участь 12 західноєвропейських країн. Його основною метою є збір і поширення інформації про гібридні загрози, зокрема, інформаційний вплив Росії на міжнародну арену. У Чехії вже кілька років працює Центр боротьби з гібридними загрозами і тероризмом, який знаходиться під егідою Міністерства внутрішніх справ і займається, серед іншого, протидією дезінформації. Основна діяльність цього центру полягає в розвінчуванні міфів і фейків, що поширюються Російською Федерацією. Центр також проводить освітню роботу, зокрема, веде публічні акаунти в соцмережах, де наводяться приклади ворожих наративів, їхнє спростування і демонструється дезінформація. У Польщі при Міністерстві закордонних справ було створено групу експертів, які борються з історичними дезінформаціями з боку РФ Центр протидії дезінформації [34].

Практично всі країни Європи так чи інакше відреагували на події в Україні та нові загрози з боку Росії. До цього процесу приєдналися і США. Конгрес почав виділяти фінансові ресурси для боротьби з пропагандою ІДІЛ і Російської Федерації. У березні 2016 року був поданий законопроєкт «Про протидію інформаційній війні», який передбачав розробку стратегії боротьби з дезінформацією та пропагандою, що розповсюджуються Росією та Китаєм. У травні того ж року цей законопроєкт був представлений у Палаті представників як «Про боротьбу з іноземною дезінформацією та пропагандою». У грудні 2016 року положення цього законопроєкту були включені до Закону «Про національний оборонний бюджет» (National Defense Authorization Act 2017).

На основі прийнятих рішень при Державному департаменті США був створений Глобальний центр взаємодії (Global Engagement Center), основним завданням якого стало протистояння державній пропаганді та дезінформації. 16 січня 2018 року сенатори США (Marco Rubio, Chris Van Hollen) представили законопроєкт, що передбачає санкції проти країн, які втручаються у вибори США. Законопроєкт забороняє іноземним урядам або їхнім агентам використовувати соціальні мережі та традиційні ЗМІ для поширення неправдивої інформації, купувати рекламу з метою впливу на вибори, а також блокувати або іншим чином обмежувати доступ до виборчої інфраструктури [52].

У 2021 році, напередодні зустрічі лідерів держав G7, міністр закордонних справ Великої Британії Домінік Рааб заявив, що його країна активно працює з Володимиром Путіним щодо боротьби з фейковими новинами і дезінформацією. Міністр повідомив, що в найближчому майбутньому Велика Британія посилить свої зусилля у протидії російській пропаганді на основі результатів досліджень щодо російської фабрики тролів, що орієнтована на національні ЗМІ та поширення промосковських поглядів. Дослідження виявило, що російські тролі під виглядом британців публікують провокаційні коментарі під статтями в газетах The Times, Daily Mail, The Sun

та Daily Express, намагаючись створити враження, що британське суспільство підтримує агресію Росії проти України. Ці коментарі потім використовуються російськими державними ЗМІ як доказ підтримки Москви серед британців. Міністр зазначив, що країни G7 мають створити механізм для швидкого реагування на російську пропаганду [23].

Україна розпочала боротьбу на інформаційному фронті з весни 2014 року, але інституційні реакції були дещо із затримкою. Перші контрпропагандистські ініціативи виникали з волонтерських рухів, журналістів і небайдужих громадян, переважно в інтернет-просторі. У березні 2014 року з'явився волонтерський проєкт Stop Fake, а в червні 2014 року було створено Міністерство інформаційної політики. У лютому 2015 року відомство ініціювало інтернет-проєкт «Інформаційні війська України», з гаслом: «Кожен твій інформаційний посил – це куля у свідомість ворога». У проєкті брали участь від 20 до 30 тисяч волонтерів. Вони моніторили російські ЗМІ, включаючи пропагандистські канали, такі як Lifenews, Russia Today, Lenta.ru, «РИА Новости». Телевізійні канали також започаткували контрпропагандистські проєкти, наприклад «Антизомбі» на ICTV або «Вєсті Кремля» на «24 каналі» [39, с. 13].

На думку І. Рущенка, лише навесні 2021 року в Україні почали з'являтися центри, які за своєю структурою та функціями нагадують західні інституції. Рада національної безпеки та оборони заснувала Центр протидії дезінформації, який підпорядковується секретарю РНБО. Майже одночасно при Міністерстві культури та інформаційної політики було створено Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. До основних напрямків його діяльності входять:

1) розробка онлайн-ресурсу для швидкої реакції на інформаційні атаки,

2) інформування про гібридну агресію Росії на міжнародному рівні,

3) стратегічні комунікації, включаючи створення контрнаративів, проведення інформаційних кампаній, інтеграцію українських наративів у щоденну комунікацію уряду,

4) робота з підвищення рівня критичного мислення серед населення, щоб люди могли відрізняти реальні факти від вигаданих російських провокацій [38, с. 45].

Отже, пропаганда та контрпропаганда стали ключовими елементами інформаційного протистояння під час нової російсько-української війни. Росія активно використовує пропагандистські механізми для поширення дезінформації, виправдання своїх дій та формування спотвореної реальності серед своєї та міжнародної аудиторії. З іншого боку, Україна ефективно розвиває контрпропаганду як засіб протидії цим загрозам, фокусуючись на донесенні правдивої інформації, викритті маніпуляцій і формуванні об'єктивного сприйняття подій у світі.

Українська контрпропаганда спирається на новітні цифрові технології, активну роль громадянського суспільства та незалежної журналістики. Соціальні мережі, інтерактивні платформи (як-от чат-рулетка) і міжнародна підтримка сприяють створенню альтернативного інформаційного простору, здатного протистояти російським наративам. Успішна протидія пропаганді також вимагає розвитку медіаграмотності населення та співпраці з міжнародними організаціями.

Інформаційний вимір війни демонструє, що в умовах сучасних конфліктів інформаційна зброя є не менш важливою, ніж військова, а ефективна контрпропаганда здатна стати потужним інструментом боротьби за правду та підтримку на міжнародній арені.

1.2 Особливості інформаційної складової російсько-української війни

Інформаційна складова протистояння Росії та України завжди була важливою частиною війниї. Російська агресія, що почалася в лютому 2014 року, а з початком повномасштабної війни 24 лютого 2022 року, призвела до значного зростання кількості інформаційних операцій Росії проти України. У зв'язку з цим постає питання про необхідність аналізу комунікаційного

аспекту російсько-української гібридної війни та його інструменти. На думку Н. Ніколаєнко, сьогодні ми спостерігаємо одну з найтриваліших і найкровопролитніших гібридних війн в історії людства [26, с. 45]. Бойові дії тривають уже десятийй рік на території України, і жоден з провідних експертів не може точно передбачити, коли ця війна завершиться, хоча інформаційний простір на початку повномасштабного вторгнення був заповнений прогнозами про «два-три тижні».

О. Сищук підтримує думку Н. Ніколаєнко, що це є гібридна агресія, про що свідчать не лише масштаб бойових дій з участю найманців і регулярної армії РФ, але й активне розгортання інформаційного фронту по всій Україні за допомогою політичних і соціальних технологій, спрямованих на дестабілізацію [43, с. 143].

В. Васильченко підтримує думку експертів, що російська політика щодо України пройшла три етапи розвитку: спочатку м’яке переконання в необхідності євразійської інтеграції під контролем РФ, потім жорсткий примус до цієї інтеграції з використанням політичних, дипломатичних, економічних, енергетичних і інформаційних засобів впливу, і, зрештою, перехід до прямої військової агресії [2, с. 162].

Наразі війна між Україною та Росією перебуває на етапі військової ескалації, що означає використання РФ комбінованих методів гібридної війни [27, с. 32]. Основним напрямом залишаються політичні та соціальні технології деструктивного характеру, а також маніпулювання свідомістю населення на окупованих територіях. Дослідниця зазначає, що гібридна війна включає набір технологій інформаційного та психологічного впливу, спрямованих на зміну масової та індивідуальної свідомості, а також на психічне самоусвідомлення громадян сторін конфлікту. Маніпулятивні інформаційні технології гібридної війни включають компоненти пропагандистської інформаційно-психологічної зброї, спрямовані на пригнічення, дезорганізацію, дезорієнтацію, дезінформацію та підрив супротиву агресії [26, с. 46].

У 2014 році сталася анексія Криму, а окупація Сходу України супроводжувалася застосуванням маніпулятивних гібридних технологій, коли Росія використала інформаційну зброю, поєднуючи різноманітні техніки інформаційної агресії. Інформаційна сфера України стала основною мішенню для атак з боку РФ і виявилася найбільш вразливою в безпековому контексті [31].

Згідно з думкою Т. Ісакової, українці стали свідками того, як ще до появи «зелених чоловічків» була запущена ретельно спланована інформаційна війна, спрямована на обробку населення. Преса, телевізійні та радіостанції активно наповнювали інформаційний простір дезінформацією. Важливу роль у цьому процесі відіграли також інтернет-ресурси. Створювалася квазіреальність, в якій важливу роль відігравали політики, діячі культури та техніки, що користувалися довірою громадськості. Вони, впливаючи на думки простих громадян, закликали їх взяти участь у так званому референдумі та підтримати включення Криму та Севастополя до складу Росії [10, с. 75].

Отже, після знищення інформаційного простору України, Росія здійснила агресію проти нашої країни у 2014 році, анексуючи Крим та захоплюючи українські території у 2022 році. Багато сучасних дослідників гібридної війни, визначаючи її особливості, особливо наголошують на інформаційній складовій. Це пов'язано з тим, що перед збройною агресією («зелені чоловічки», «ввічливі люди» та інші) відбувається інформаційна підготовка населення тих територій, які планується захопити, та знищуються ознаки незаконного втручання, як-от: «народний мер», «народний губернатор», «народна самооборона», «возз’єднання Криму». Окрім того, активно поширюються негативні стереотипи про супротивників, називаючи їх «бойовиками», «карателями», «каральними операціями», «хунтою», «самопроголошеною київською владою» і так далі [26, с. 46].

За словами Т. Ісакової, ще до появи «зелених чоловічків» була запущена ретельно спланована інформаційна війна і процес обробки громадської думки.

Друковані, телебачення та радіо активно заповнювали інформаційний простір дезінформацією. Важливу роль у цьому процесі відіграли інтернет-ресурси. Створювалася псевдоре́алність, де політики, культурні діячі та представники технічних сфер, що мали авторитет, активно впливали на громадськість. Вони спонукали людей до участі у так званому референдумі, сприяючи приєднанню Криму та Севастополя до Росії [10, с. 80].

Після руйнування інформаційного простору України Росія здійснила агресію в 2014 році, що включала анексію Криму та захоплення територій України в 2022 році. Багато сучасних дослідників гібридної війни відзначають важливість інформаційної складової, адже перед збройною агресією («зелені чоловічки», «ввічливі люди» тощо) відбувалася інформаційна підготовка населення захоплених територій, а також знищувалися ознаки незаконного втручання, такі як «народний мер», «народний губернатор», «народна самооборона», «возз’єднання Криму». Окрім цього, активно поширювалася негативна характеристика супротивника: «бойовики», «каратели», «карательна операція», «хунта», «самопроголошена київська влада», «самопроголошений прем'єр» та інші [3, с. 49].

Усвідомлення важливості впливу гібридних технологій на свідомість громадян стає очевидним, коли ми починаємо аналізувати комунікаційну діяльність. Комунікація, як одна з основних складових гібридної війни, полягає в масованому психологічному впливі, який здійснюється через емоційне, а не раціональне сприйняття інформації. Це передбачає зміну акцентів та сутності інформаційного повідомлення, орієнтуючись на форми комунікаційної взаємодії. Основною метою є ефективна подача інформації, формування певних асоціацій та образів у свідомості громадян. Згідно з оцінками, маніпулятивні технології почали активно використовуватися ще в 2006–2007 роках [4, с. 11].

Перші спроби створення симуляцій реальних подій через різноманітні інформаційні канали продемонстрували свою ефективність, як, наприклад,

поширення фальшивих наративів про «фашистів у Києві», «звірства каральних батальйонів», «розіп'ятих хлопчиків», порушення міжнародних норм і використання заборонених озброєнь. Усі ці приклади були спрямовані на зміну об'єктивного сприйняття конфлікту цільовими групами шляхом створення «інформаційних фантомів», що вигідні агресору [5].

Аналізуючи російські інформаційні технології, можна відзначити, що вони мають характерну особливість: багато з них, або частково, або повністю, запозичені з пропагандистських методів і кліше часів Російської імперії та Радянського Союзу. Сучасна російсько-українська війна є гібридною, і це підтверджується тим, що боротьба з російською агресією відбувається не тільки на лінії фронту, а й по всій території України. Елементи гібридної війни включають пропаганду, засновану на брехні, маніпуляціях і перекручуванні фактів, заперечення самого факту війни і участі Росії в ній, звинувачення України в її власних злочинах, перекручування української історії, торгово-економічний тиск, енергетичну блокаду, терор і залякування громадян, кібератаки та спроби дестабілізації критичної інфраструктури [12, с. 275].

Інформаційний фронт у цих умовах є одним із ключових чинників, які можуть призвести до перемоги для України. Інформаційний фронт включає комплекс технологій інформаційного і психологічного впливу та протидії, спрямованих на зміну масової та індивідуальної свідомості. Це включає:

– інформаційну діяльність уряду України, місцевої влади, громадських та політичних діячів;

– інформаційно-дипломатичну боротьбу;

– інформаційно-психологічні операції та пропагандистські кампанії;

– кампанії протидії дезінформації та фейкам;

– інтернет-ЗМІ, YouTube-канали, виступи експертів з їхніми аналізами та коментарями;

– віртуальний простір (соціальні мережі) як місце для акумулювання інформаційної агресії та протидії їй [17, с. 19].

За словами С. Корсунського, факти свідчать про те, що перший етап інформаційної боротьби протягом 50 днів війни Україна виграла. Відкритість, висока професійна організація інформаційної кампанії, яку вели Офіс президента, Міністерство оборони, МЗС та українські журналісти, а також здатність і готовність відстоювати позицію України в міжнародних ЗМІ та активно працювати в соціальних мережах – усе це зробило українську кампанію значно більш привабливою порівняно з безперервною брехнею кремлівських агітаторів і пропагандистів [13]. Успішне поєднання ефективних дій Сил оборони з належним інформаційним супроводом істотно знизило мотивацію російських військовослужбовців до участі у війні проти України. Хоча конкретні цифри поки що невідомі, високий рівень побічних втрат серед противника (дезертирство, самостріли тощо) вже говорить сам за себе [13].

З початку березня український президент практично щодня виступає через відеозв'язок перед важливими іноземними аудиторіями, виступаючи перед національними парламентами, на форумах НАТО та ЄС, а також на значних культурних і громадських заходах. В арсеналі інформаційної боротьби президента також є промови, орієнтовані на внутрішню аудиторію. У результаті, загальна кількість таких звернень і виступів В. Зеленського сягнула сотні. Експерти відзначають, що офіційний Київ зробив виступи президента важливим інструментом дипломатичного впливу на Захід, і Зеленський завдяки своїм промовам зміг позитивно вплинути на громадську та політичну думку в країнах, які спочатку ставилися до війни з Україною з певною прохолодою [20].

Наразі комунікація керівників регіонів і міст часто обмежується популістичними заявами та своєрідними «звітами» про діяльність, де головною метою є не інформування про роботу, не протидія ворожій інформації, а реклама своїх досягнень, перенасичення повідомлень особистими успіхами та ігнорування елементарних принципів інформаційної

гігієни. Вибори, популізм і рейтинги не зникли з державного й інформаційного простору.

Отже, наразі важливою стає проблема ефективного ведення пропагандистських кампаній та розробка відповідної інформаційної стратегії на державному рівні. У цій ситуації стратегія української влади та суспільства для протидії інформаційній агресії має кілька основних напрямки:

1. Створення власного формату конструктивного міфодизайну в Україні. Це означає створення наративів і ціннісних орієнтирів, які пов’язані із західною цивілізацією та роллю України в історичному та політичному контексті Європи, формування нових національних ідентичностей через українську історію, музику, кіно та інші культурні елементи.

2. Ігнорування інформаційно-терористичних атак російських ЗМІ та активне продукування контрпропаганди, спрямованої на інформаційний простір ворога. Важливо створити історичні конструкції, які спростують російські міфи й не дозволять їм монополізувати інформаційний простір України.

3. Протистояння російському пропагандистському наступу можливо завдяки створенню правдивої інтерпретації історичних і політичних подій, думок експертів, громадських лідерів та відомих представників сучасного українського шоу-бізнесу. Це допоможе знецінити зусилля односторонньої російської пропаганди.

4. Розробка ефективної моделі культурно-інформаційної протидії, зокрема шляхом системних асиметричних атак, використовуючи методи та прийоми ментально-психологічного впливу.

1.3 Особливості комунікації на платформі «Чат-рулетка»

Сьогодні тема війни проникає у всі інформаційні сфери, а воєнний контент викликає великий інтерес серед аудиторії, яка потребує не лише

фактів, але й їхнього аналізу, інтерпретації та прогнозування подій. Поширення інформації відбувається через різноманітні платформи та сервіси.

З початком повномасштабної агресії Росії проти України українські блогери зосередили свої зусилля на тематиці війни, прагнучи спростовувати фейки та протидіяти російській пропаганді. М. Рудик зазначає, що важливу роль у цих процесах відіграє блогосфера як сукупність платформ, сервісів та інструментів для створення і розповсюдження інформації. Це трансформує підхід до її сприйняття та відображення [37, с. 49].

Водночас змінюються комунікативні навички, зростає швидкість подачі матеріалів. Інформація набуває стратегічного значення, оскільки під час війни її функціональність розширюється — від оперативного інформування до критичного аналізу, мотивації, підтримки та залучення до створення креативного контенту.

М. Набока акцентує, що сучасна блогосфера є «простором активної соціальної дії», а блогери виступають «справжніми лідерами думок» [25].

Д. Журавель, аналізуючи діяльність блогерів під час війни, запропонував добірку «10 україномовних YouTube-блогерів, яких варто дивитися під час війни» [37, с. 38]. В. Тихонова цитує експертів, які наголошують на важливості громадянської журналістики в умовах війни. Вона має низку переваг, зокрема слугує первинним джерелом інформації про події [47].

Блогери не підлягають редакційному контролю та не перебувають під впливом власників медіа, що дозволяє їм залучати значно ширшу аудиторію, ніж традиційні ЗМІ. У цих процесах активної мережевої діяльності беруть участь так звані «громадянські журналісти», які, хоча й не завжди мають професійну журналістську освіту, активно долучаються до створення контенту.

Часто такими журналістами стають відеоблогери, які, виконуючи функцію «громадянської медіа-дипломатії», звертаються як до внутрішньої аудиторії, так і до міжнародної, зосереджуючись переважно на останній.

Варто зазначити, що учасники інтернет-комунікації, які діють як громадянські журналісти, одночасно виконують функції «громадянської медіа-дипломатії». Це поняття потребує уточнення. Під громадянською медіа-дипломатією розуміють діяльність, спрямовану на вплив на суспільну думку громадян інших держав за допомогою інструментів нових медіа.

Часто цю роль виконують відеоблогери. У контексті російсько-української війни їхня медіа-дипломатія орієнтована на аудиторію країн колишнього Радянського Союзу, зокрема Росії та Білорусі. Такий підхід є цілком обґрунтованим і ефективним в умовах війни.

В. Васильченко, аналізуючи явище громадянської медіа-дипломатії, зазначає, що «громадянськими медіа-дипломатами є люди різних професій: військовослужбовець ЗСУ, народний депутат, бізнесмен, викладач ЗВО, пенсіонер, тощо [3, с. 49].

Блогери активно використовують різноманітні сервіси, серед яких чат-рулетка є одним із найпопулярніших. Щодня цей додаток відвідують близько 1,5 мільйона користувачів.

Чат-рулетка – це вебсервіс, що надає можливість випадковим чином спілкуватися з іншими користувачами через відео- або текстовий чат. Цей формат спілкування може слугувати як для знайомств і обміну думками, так і для неформального віртуального діалогу.

Концепція чат-рулетки виникла у 2009 році та швидко здобула популярність завдяки своїй непередбачуваності. Система випадковим чином з'єднує користувачів, які можуть спілкуватися на будь-які теми за допомогою тексту, аудіо чи відео. Якщо співрозмовник виявився нецікавим або діалог не відповідає очікуванням, користувач може легко переключитися на наступного.

Чат-рулетки в Інтернеті здобули широку популярність серед користувачів, особливо серед тих, хто шукає нових знайомств або цікавих співрозмовників. Хоча різні сервіси мають свої особливості, їх об’єднує основна ідея – випадкове спілкування з незнайомими людьми через мережу.

Засновником популярного сервісу «Чат рулетка» є Андрій Терновський, який запустив проект у листопаді 2009 року. Сервіс здобув міжнародну популярність у 2010 році після того, як про нього розповіли в програмі «Good Morning America», а згодом стаття про чат-рулетку з'явилася в журналі «New York Magazine» [48, с. 29].

Ідея створення платформи виникла у А. Терновського під час спілкування з друзями через Skype. Це наштовхнуло його на думку про створення вебсервісу «Chatroulette.com».

«Ome TV» – це онлайн-платформа для випадкового відеоспілкування, яка дозволяє користувачам з різних країн світу взаємодіяти в режимі реального часу. Принцип роботи чату базується на випадковості: алгоритми підбору з'єднують користувачів із незнайомцями для розмов.

Основна функція «Ome TV» полягає у використанні веб-камери та мікрофона, що дає змогу спілкуватися через відео- або аудіозв'язок. Користувачі можуть легко переключатися між співрозмовниками або продовжувати діалог із тими, хто їх зацікавив.

Технічна основа сервісу включає масштабну мережеву інфраструктуру, яка забезпечує стабільну передачу відео- та аудіо-даних у режимі реального часу. Алгоритми маршрутизації оптимізують з'єднання між користувачами, забезпечуючи зручність і якість спілкування.

«Chatroulette.com» – це онлайн-сервіс для відеоспілкування, який дозволяє користувачам взаємодіяти в режимі реального часу через відео- та аудіозв'язок. Платформа створена для забезпечення зручного й ефективного зв'язку між людьми, незалежно від їхнього місцезнаходження.

Сервіс пропонує низку функцій для покращення комунікації: якісний відеозв'язок, текстові повідомлення під час дзвінків, можливість демонстрації екрана для спільної роботи чи перегляду документів, а також створення групових чатів для розмов із кількома учасниками одночасно.

Однією з ключових переваг «Chatroulette.com» є його доступність і простота у використанні. Завдяки зрозумілому інтерфейсу користувачі можуть

легко налаштувати та керувати своїми сеансами відеозв’язку. Основний функціонал сервісу є безкоштовним, проте передбачена можливість підключення платних пакетів для розширення можливостей або отримання додаткових функцій.

«Mini Chat» – це онлайн-платформа, яка дозволяє користувачам обмінюватися текстовими повідомленнями в режимі реального часу. Сервіс вирізняється простотою та зручністю, забезпечуючи комфортне середовище для спілкування й обміну інформацією.

Основний функціонал «Mini Chat» полягає у можливості надсилання текстових повідомлень між користувачами. Платформа підтримує як створення приватних чатів, так і участь у публічних чат-кімнатах, де можна обговорювати різноманітні теми. Для додавання емоційного забарвлення користувачі можуть використовувати емодзі, стікери або інші графічні елементи.

Технічна структура «Mini Chat» складається із серверної та клієнтської частин, які відповідають за обробку і передачу повідомлень. Повідомлення зберігаються на сервері та доставляються адресатам у реальному часі. Для забезпечення безпеки й конфіденційності обміну інформацією платформа може застосовувати різні методи шифрування.

Серед ключових переваг «Mini Chat» – його мобільність і сумісність із різними пристроями, що дозволяє користувачам спілкуватися з будь-якого місця та в будь-який час за умови наявності Інтернету. Це робить платформу зручною для обміну інформацією навіть на великій відстані.

Таким чином, сервіси «Ome TV», «Chatroulette.com» та «Mini Chat» пропонують користувачам можливість взаємодії в реальному часі через онлайн-чати, задовольняючи різні потреби комунікації.

Спільні риси чатів.

1. Онлайн-комунікація. Усі три сервіси надають зручні можливості для взаємодії користувачів, використовуючи різні формати, такі як відеозв'язок, текстові повідомлення або їх комбінацію.

2. Анонімність та випадковість. «Ome TV» і «Chatroulette.com» базуються на принципі випадкових з'єднань, де користувачі отримують співрозмовників випадковим чином. У свою чергу, «Mini Chat» пропонує відкриті публічні кімнати, доступні для будь-якого користувача, незалежно від його місцезнаходження.

3. Мультиплатформеність. Усі три сервіси – «Ome TV», «Chatroulette.com» та «Mini Chat» – сумісні з різними пристроями, такими як комп'ютери, смартфони та планшети, що забезпечує їхню доступність.

4. Соціальна взаємодія. Ці чати створюють можливості для знайомства з новими людьми, сприяючи розвитку соціальних зв'язків.

Хоча «Ome TV», «Chatroulette.com» та «Mini Chat» мають спільні характеристики, між ними є і певні відмінності:

1. Охоплення аудиторії. «Ome TV» популярний у багатьох країнах світу як і «Chatroulette.com». У свою чергу, «Mini Chat» пропонує можливість спілкування у відкритих чат-кімнатах, де обговорюються різноманітні теми.

2. Особливості інтерфейсу. Кожен із сервісів має свій унікальний інтерфейс і дизайн, що впливає на спосіб користування платформою та загальне враження від неї.

Чат-рулетка – це інтерактивна онлайн-платформа, яка дозволяє користувачам спілкуватися з випадковими співрозмовниками зі всього світу через веб-камеру та мікрофон. Завдяки своїй простоті й зручності цей сервіс здобув широку популярність і використовується в різних сферах, таких як розваги, соціальні контакти чи ділове спілкування.

Від моменту створення чат-рулетка виконувала кілька основних функцій:

1. Комунікаційна функція. забезпечує можливість спілкування між користувачами через відео- або голосовий чат для обміну інформацією.

2. Анонімність. користувачі можуть зберігати конфіденційність і не розкривати своїх особистих даних, що сприяє відкритому діалогу та вільному обміну ідеями.

3. Розважальна функція. чат-рулетка стає джерелом розваг і відпочинку, даючи змогу знайомитися з новими людьми, дізнаватися про інші культури, організовувати ігри чи просто проводити час цікаво.

4. Соціальний аспект. сприяє формуванню нових знайомств і контактів, що особливо цінно для людей, які шукають співрозмовників із подібними інтересами або бажають розширити своє коло спілкування.

На сьогодні функціональність чат-рулетки розширилася і стала інструментом інформаційного протистояння агресору.

Чат-рулетка як засіб інформаційного спротиву в умовах війни може виконувати низку важливих функцій:

1. Демонстрація реальності. забезпечує безпосередній контакт між користувачами, створюючи можливість для прямої комунікації.

2. Поширення особистих історій. користувачі можуть ділитися своїми досвідами та переживаннями, які не завжди висвітлюються в мас-медіа. Це допомагає показати реальну картину подій і привернути увагу до важливих питань.

3. Надання альтернативного погляду. у період війни, коли ЗМІ часто контролюються або зазнають цензури, чат-рулетка стає платформою для вільного висловлення думок і розширення інформаційного простору.

4. Привернення уваги та стимулювання дій. завдяки прямій взаємодії з людьми з інших країн, зростає обізнаність про ситуацію, що може спонукати до підтримки чи активної допомоги.

5. Переконання та формування нових поглядів: за допомогою фактів, історичних даних або культурного контексту, користувачі можуть впливати на співрозмовників, змушуючи їх переосмислювати свої переконання.

Однак варто зазначити, що ефективність використання чат-рулетки для інформаційного спротиву залежить від конкретних обставин і цілей, які ставлять перед собою користувачі чи блогери. Кожен підхід має свій вплив і характер взаємодії з аудиторією.

Основною темою обговорень в чат-рулетці сьогодні є питання взаємин між Україною та Росією, російсько-українська війна, а також історичні, культурні та політичні аспекти цих країн. Блогери, зокрема, намагаються спростувати фейки та пропагандистські наративи, які поширює Росія. Ось кілька основних тверджень, які часто зустрічаються в російських пропагандистських матеріалах, згідно з дослідженням «Детектор медіа» від 24.02.2022:

1. Україна є недоцільною державою.
2. Україна є нацистською країною.
3. Україну створив Ленін.
4. Росія – це Русь.
5. Мир на будь-яких умовах кращий, ніж активні бойові дії.
6. Російська мова та культура заборонені в Україні.
7. Україна розчарована у НАТО та ЄС.

Отже, тема пропаганди та контрпропаганди в умовах російсько-української війни є надзвичайно актуальною, оскільки інформаційний вимір конфлікту відіграє важливу роль у формуванні громадської думки та міжнародної підтримки. Війна проникла в усі сфери комунікації, створюючи попит не лише на достовірну інформацію, але й на її глибокий аналіз та інтерпретацію.

Українські блогери та громадянські журналісти стали важливими гравцями інформаційного фронту. Вони активно протидіють російській дезінформації, використовуючи нові медіа, зокрема YouTube, чат-рулетки та інші платформи. Завдяки свободі від редакційного контролю вони доносять правдиву інформацію до аудиторій як всередині країни, так і за її межами. Це стало особливо ефективним інструментом «громадянської медіа-дипломатії», орієнтованої на громадян Росії, Білорусі та інших країн.

Інтерактивні платформи, такі як чат-рулетка, демонструють значний потенціал як засіб поширення реалій війни. Вони дозволяють користувачам безпосередньо взаємодіяти з аудиторією, ділитися особистими історіями,

спростовувати фейки та впливати на сприйняття подій за межами України. Їхня анонімність і випадковість відкривають унікальні можливості для досягнення широкої аудиторії.

Російська пропаганда, яка використовує штампи на кшталт «Україна – нацистська держава» чи «Україну створив Ленін», знаходить потужну відповідь завдяки громадянській журналістиці. У цій боротьбі стратегічне значення має критичний аналіз інформації, виявлення маніпуляцій та поширення достовірних даних.

Загалом, інформаційна боротьба в сучасних умовах стала не менш важливою, ніж військові дії. Розширення використання цифрових платформ сприяє активізації суспільного спротиву дезінформації, водночас формуючи нові підходи до комунікації в умовах війни.

РОЗДІЛ 2
ОСОБЛИВОСТІ НАРАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ДІАЛОГАХ В ЧАТ-РУЛЕТЦІ

2.1 Методологія та джерельна база дослідження

Мета дослідження – проаналізувати як сучасні онлайн-інструменти використовуються для боротьби з російською дезінформацією, формування суспільної думки та просування правдивих наративів у цифровому просторі та визначити стратегії контрпропаганди відомих українських діалогерів, які беруть участь у чат-рулетках з росіянами.

Основні акценти для аналізу – методики впливу на аудиторію (аналіз використання риторичних прийомів, візуальних елементів, емоційних тригерів та фактологічного матеріалу та особливості діалогу з опонентами в чатах: як автори працюють із запереченнями та емоційною напругою).

Важливим для дослідження є визначення особливостей наративного регулювання в діалогах, а саме: виявлення основних наративів, які поширюють канали, способи викриття брехні та пропаганди, просування правди про війну в Україні, популяризація української культури та історії, аналіз того, як ці наративи впливають на суспільну свідомість та інформаційне середовище.

До методів дослідження включаємо наступні:

– контент-аналіз відео: структура, мова, стиль та головні меседжі. Метод якісного контент-аналізу в дослідженні теми «Чат-рулетка як платформа контрпропаганди та наративного регулювання» передбачає детальний аналіз змісту, стилю, наративів та технік переконання, які використовуються авторами YouTube-каналів. Цей підхід дозволяє виявити приховані смисли, оцінити вплив меседжів та зрозуміти стратегії комунікації в контексті боротьби з дезінформацією.

– кількісний аналіз: перегляди, лайки, коментарі, популярність відео в різних сегментах аудиторії.

– якісний аналіз коментарів: виявлення думок, які підтверджують або спростовують ефективність контрпропаганди.

Гіпотеза дослідження – чат-рулетка як платформа не лише створює унікальні можливості для контрпропаганди, але й сприяє ефективному наративному регулюванню завдяки інтерактивній формі спілкування. Автори YouTube-каналів «Vox Veritatis», «Січень» і «MOROZENKO» використовують чат-рулетку для побудови переконливих комунікаційних стратегій, які базуються на персоналізованих підходах, гуморі, емоційній залученості та раціональних аргументах, що дозволяє їм впливати на аудиторію та підвищувати її критичне мислення щодо пропагандистських наративів.

Це дослідження також матиме значення для аналізу інформаційного спротиву в умовах сучасних гібридних війн та інформативного впливу на глобальну аудиторію.

Етапи дослідження.

1. Вибір відеороликів із каналів «Vox Veritatis», «Січень» і «MOROZENKO», які репрезентують різні підходи до використання Чат-рулетки як інструмента контрпропаганди.

2. Транскрибування діалогів із Чат-рулетки, якщо вони не доступні у текстовому форматі.

3. Визначення основних тем (війна в Україні, викриття пропаганди, культурна ідентичність).

4. Ідентифікація ключових наративів, наприклад, «Україна – незалежна держава», «Російська пропаганда маніпулює історією».

5. Виявлення стилів (емоційний, раціональний, сатиричний) і тональності (агресивна, співчутлива, нейтральна).

6. Аналіз способів переконання (апеляція до фактів, моралі, емоцій).

7. Розгляд способів реагування на заперечення, емоційної напруги або агресії опонентів.

8. Оцінка аргументації та технік спростування пропагандистських тез.

9. Виявлення моментів, коли вдалося змінити думку співрозмовника або викликати сумнів.

Для об’єктивної інтерпретації даних під час дослідження заплановано:

– Виявлення ключових тенденцій у використанні Чат-рулетки для контрпропаганди.

– Аналіз ефективності різних стилів і підходів, які використовують автори.

Джерельною базою нашого дослідження є контент ютуб-каналів «Vox Veritatis», «Січень» та «MOROZENKO», які є найпопулярнішими на початок 2024 року за результатами переглядів та кількості поширень на інших ресурсах та де публікуються записи з чат-рулетки. Відбір відео відбувається за категорією – «найпопулярніші».

Одним із ключових українських діалогерів є Микита Січень, який розпочав свою діяльність 1 січня 2019 року з публікації першого відео [СІЧЕНЬ. YouTube.]. На думку, Д. Осадця, його псевдонім обраний з огляду на кілька факторів: місяць народження, асоціація з історичною Січчю, слов’янське походження назви, іронію щодо російської мови, місяць народження Степана Бандери та Богдана Хмельницького, а також любов автора до зими. У своїх відео він апелює до історичних документів, хоча не має спеціальної історичної освіти, проте ми вважаємо, що варто розглянути контент його ютуб-каналу як джерело емпіричного матеріалу.

Другим представником українських діалогерів, що в своїх контраргументах наводить саме історичні факти з історії України є Віталій Дрібниця, більш відомий як Vox Veritatis, автор каналу «Vox veritatis Голос правди». Завдяки історичній освіті та майже 30-річному досвіду педагогічної роботи він ставить за мету просвітництво українців, зокрема з історії. Свою діяльність Віталій розпочав 7 квітня 2021 року, використовуючи унікальний підхід – обговорення книг, які читали його співрозмовники [55].

Інший діалогер, MOROZENKO (Євгеній Мороз), випускник історичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка, стартував у 2022 році, обговорюючи

історичні джерела. В описі ютуб-каналу [54] зазначається, що «канал несе виключно розважальний та освітній характер і основою темої їх є світова історія та її вплив на сучасні події». Також автор каналу в описі до нього зазначає наступне: канал, присвячений історії, освіті, документалістиці та науці, де всі події та персонажі є вигаданими. Будь-який збіг із реальними подіями – випадковість. Ролі героїв у відео виконують актори, які автоматично погоджуються на використання свого обличчя та голосу, беручи участь через платформи на кшталт Ome.TV, Chatroulette.com, Чат Рулетка тощо. Канал не має наміру ображати чи принижувати когось, а орієнтований виключно на розвагу та поширення знань з історії й культури. Автор відео категорично засуджує будь-які прояви агресії, образ, принижень, булінгу, домагань та насильства. Він виступає проти війни, злочинів та будь-яких незаконних дій. Автор поважає людей усіх національностей і закликає до миру та добра в усьому світі.

Ця трійка діалогерів має спільну мету: через обговорення історії та взаємодію з російськими співрозмовниками демонструвати, якими ідеями керуються росіяни. Популярність їхніх каналів підтверджується аудиторією, що перевищує 200 тисяч підписників. Основна цільова група глядачів, наприклад, у Віталія Дрібниці та Микити Січня – це дорослі українці.

Таким чином, українське діалогерство, особливо «історична» тріада – «Vox Veritatis», «Січень» і «MOROZENKO» – є важливим елементом інформаційного фронту. Їхня діяльність сприяє історичному просвітництву українців і протидії російській пропаганді.

2.2 Стратегія контраргументації діалогера Віталія Дрібниці у наративному російсько-українському протистоянні

YouTube-канал «Vox Veritatis» є важливим інструментом контрпропаганди, який спрямований на протидію дезінформації та поширення достовірних фактів про ситуацію в Україні. З моменту створення. 7 квітня

2021 року та 10 червня 2022 року (резервний), канал набув значної популярності, досягнувши понад 605 тисяч підписників, і генерує сотні тисяч переглядів щодня. Кількість переглядів двох каналів – 238 502 288. Їх зміст охоплює такі теми, як викриття фейкових новин, аналіз пропагандистських наративів та підтримка української інформаційної політики. Кількість відео на обидвох каналах – 1976.

Основний канал акцентує увагу на глибокому аналізі стратегій інформаційної війни, впроваджуваних противниками, та пропонує альтернативні погляди, базуючись на перевірених даних. Його матеріали часто включають огляди військових подій, пояснення складних політичних ситуацій та гуманітарні питання. Унікальність каналу полягає в активному залученні аудиторії через дискусії та інтерактивний контент, що допомагає підвищувати обізнаність глядачів щодо інформаційної безпеки.

Особливості роботи каналу включають:

– Регулярне оновлення контенту (близько 8 відео на тиждень);

– Високу залученість аудиторії (понад 13% взаємодії, що є високим показником для YouTube);

– Інноваційний підхід до формату відео, що дозволяє охоплювати широку аудиторію.

Цей канал демонструє ефективний підхід до використання соціальних медіа для боротьби з дезінформацією, створюючи потужний інструмент для підтримки інформаційного фронту України.

Віталій Дрібниця – український історик, викладач і автор YouTube-каналу «Vox Veritatis». Він спеціалізується на спростуванні російської пропаганди та історичних міфів про Україну. У своїх відео він активно використовує чат-рулетку як платформу для комунікації з громадянами Росії, щоб впливати на їхні переконання та розвінчувати дезінформацію. Його діяльність базується на глибокому знанні історії та фактичних даних, які він використовує для аргументації в реальному часі під час дискусій.

Канал також акцентує увагу на україноцентричному погляді на історію, пояснюючи складні теми простою мовою. Віталій прагне доносити правду про Україну, використовуючи як інтелектуальні, так і емоційні аргументи, що допомагає ефективно залучати аудиторію до діалогу.

Для аналізу розглянемо найпопулярніше відео на основному каналі під назвою «Коректна розмова з росіянином».

– Дата – 15.03.2023 рік;

– Тривалість – 48:00 хвилин;

– Переглядів – 1 636 289;

– Подобається – 58 тисяч позначок «подобається».

Російські наративи, що присутні в діалозі:

– **«Братні народи».** Росіяни та українці є «братніми народами» через спільну православну віру. Аргумент – попри політичні розбіжності, релігійна основа може слугувати для зближення та єдності. **«СРСР створив єдність народів»** – за радянських часів всі народи, зокрема українці, росіяни, білоруси, казахи, були рівноправними «братськими народами», що дозволяло зберігати мир і спільність у великій країні. Аргумент – концепція «братства» не була лише політичною маніпуляцією, а реальною ідеєю, яка закладалася в освіті, мистецтві та побутовій культурі. **«Українці як частина одного народу»** – історично українці були частиною «єдиного російського народу», який складався з великоросів, малоросів та білоросів (термінологія Російської імперії). Аргумент – відокремлення українців як окремої нації стало можливим лише через радянську політику.

– **«Сепаратизм і підтримка Росії в Донбасі»** – жителі Донбасу мають право на самовизначення і підтримують Росію, тому їхні дії не можна назвати зрадою чи незаконними. Аргумент – Донбас лише слідує прикладу інших регіонів у світі, які прагнуть змінити свої політичні кордони.

– «Українці ненавидять росіян». Деякі українці ненавидять росіян, і це унеможливлює примирення між народами. Аргумент – емоційна ворожнеча серед українців стає основною перешкодою для припинення конфлікту.

– «Україна заробляє на війні». Україна отримує гроші від транзиту російського газу, які використовує для закупівлі зброї, що ставить її у подвійно вигідну позицію. Аргумент – це створює ситуацію, де економічна залежність Росії від України шкодить самій Росії. Україна продовжує отримувати плату за транзит російського газу до Європи, незважаючи на війну. Це свідчить про те, що навіть під час конфлікту зберігаються економічні зв'язки. Аргумент – це створює «нонсенс», коли дві воюючі сторони одночасно мають фінансову залежність. **«Європейська залежність від газу»**. Україна зберігає газопровід відкритим через зобов'язання перед Європою, а не через бажання припинити співпрацю з Росією. Аргумент – відповідальність за ситуацію лежить на Україні, яка могла б припинити транзит.

– **Історія пишеться переможцями»**. Історію завжди переписують залежно від політичного режиму. Наприклад, Велика Вітчизняна війна була описана через призму радянської пропаганди. Аргумент – сучасний конфлікт також може бути переосмислений в майбутньому, і ця історія буде вигідною для тієї сторони, яка переможе. **Виправдання агресії РФ проти України**. «Війна – це продовження політики іншими засобами»**.** Це виправдання російської агресії як частини глобальної геополітики, де війну зображено неминучим явищем. Спроба зобразити війну як «договірну» на високому рівні, щоб зменшити відповідальність агресора. **Перекручування історії**. Спроба виправдати російську агресію через історичні паралелі, наприклад, порівняння із ситуацією в Сараєво чи рішеннями Першої світової війни.

– **Знецінення українського суверенітету**. Порівняння війни в Україні з іншими конфліктами, наприклад, Фолклендською війною чи вторгненням США в Ірак, для зниження моральної оцінки дій РФ. Згадка про те, що «переосмислення війни» може призвести до іншого погляду на український суверенітет у майбутньому, тобто спроба легітимізувати дії РФ.

– **Дегуманізація населення України та союзників**. Натяк на те, що Захід може «наповнити Україну мігрантами», що підживлює страхи перед зовнішнім впливом і зменшує українську культурну ідентичність.

«Українське суспільство нетолерантне до інших рас і культур». У діалозі звучить думка, що українці можуть бути не готові до інтеграції людей іншого етнічного походження чи зовнішності.

– **«Українські героїчні постаті – продукт міфологізації або пропаганди».** Існує натяк на те, що постать Бандери роздута і викликає штучний поділ у суспільстві. **«Бандера – фашист, зрадник та негативна історична постать».** Автор натякає на те, що Степан Бандера є спірною фігурою, яка викликає неоднозначну реакцію навіть серед українців.

– **«Європа слабка через міграції та асиміляцію».** Подається ідея, що європейська ідентичність розмивається через низьку народжуваність і велику кількість мігрантів, що нібито є причиною «занепаду Європи».

Контраргументи українського діалогера – Віталія Дрібниці.

– **«Спільна віра – міф»**. Контраргумент – багато українців є атеїстами, тому релігійний фактор не може бути основою для «братства». Крім того, віра в Україні та Росії має суттєві відмінності навіть у межах православ'я (наприклад, автокефалія Православної Церкви України).

– **«Міф про радянське братерство народів»**. Контраргумент – радянська концепція «братніх народів» була політичним інструментом для утримання республік у складі СРСР. Українців називали «братами», щоб виправдати асиміляцію і пригнічення їхньої ідентичності. Додатковий аргумент: Зараз цей наратив звузився до українців, росіян і білорусів, хоча в радянські часи включав всі 15 республік.

– **«Українці – окремий народ»**. Контраргумент: Науковці вже давно визнають українців, росіян і білорусів трьома окремими східнослов'янськими народами, які мають власну історію, культуру та менталітет. Додатковий аргумент: Українська Народна Республіка існувала ще до створення СРСР, і лише радянська агресія знищила її.

– **«Юридичний статус сепаратистів і колаборантів»**. Контраргумент – люди, які виступають за відділення частини території від держави, є сепаратистами. Ті, хто співпрацює з окупантами, – колаборантами. Це

міжнародно визнані терміни, що не залежать від ідеологій чи суб'єктивних думок. Додатковий аргумент: Гіпотетична ситуація у Росії (наприклад, відокремлення Курської чи Воронезької областей) була б оцінена так само.

– **«Росія – агресор, а не народ»**. Контраргумент – конфлікт іде не між українцями та росіянами, а між Україною та російською державою. Відповідальність лежить на політиці РФ, а не на етнічній чи національній приналежності.

– **«Немає ненависті, лише зневага»**. Контраргумент: Українці не ненавидять росіян як народ, але зневажають дії, які підтримують агресію. Це позиція зумовлена роками війни, яка знищує емоційну прив’язаність між націями.

– **«Гібридна війна – це відповідальність Росії»**. Контраргумент – газопостачання до Європи через Україну є відповідальністю Росії, яка не припинила ці поставки. Україна не закуповує російський газ безпосередньо, а отримує лише плату за транзит, виконуючи свої міжнародні зобов’язання.

– **«Фінансова залежність РФ від Європи»**. Контраргумент – саме Росія створила ситуацію, в якій вона залежить від транзиту через Україну для продажу газу Європі. Україна лише виконує роль транзитної країни, що передбачено договорами.

– **«Зниження обсягів газу»**. Контраргумент – російський газовий експорт суттєво скоротився через санкції, а Європа зменшує залежність від російських енергоресурсів, шукаючи альтернативні джерела.

– **«Історія як суб’єктивне переосмислення»**. Контраргумент – історія постійно переписується залежно від нових фактів і політичної ситуації. Але деякі події, такі як агресія РФ проти України, є очевидними й не підлягають переосмисленню.

– **Визначення агресора та жертви**. Чітка позиція, що Росія є агресором, а Україна – жертвою, підкріплена фактами, наприклад, згадками про ООН і злочин проти миру.

– **Моральна оцінка війни**. Акцент на тому, що війна – це завжди зло і ніколи не може бути виправданою чи благою для суспільства.

– **Історична об'єктивність**. Історик наголошує, що історія пишеться не для виправдання агресії, а для розуміння причинно-наслідкових зв'язків, водночас не заперечуючи очевидні факти, як-от агресію Німеччини в 1939 році чи агресію РФ у 2022 році.

– **Засудження теорій змов**. Відмова підтримувати ідею «договірної війни» чи інших теорій змов, які відволікають увагу від реальних причин і наслідків війни.

– **Порівняння з іншими конфліктами**. Нагадування про те, що навіть у випадках, як-от Фолклендська війна, агресія завжди однозначно засуджується, а міжнародне право є основою для вирішення конфліктів.

– **Толерантність українського суспільства.** Українське суспільство історично багатоетнічне. Приклади: українці різних національностей (кримські татари, євреї, вірмени, поляки) не лише асимілювалися, але й зробили значний внесок у розвиток української культури. Асоціація з «чорним гумором» (анекдоти) підтверджує самоіронію та відкритість до різних культур.

– **Постать Бандери в історичному контексті.** Степан Бандера є символом боротьби за незалежність України, а не «фашистом». Він ніколи не був нацистським лідером, а його діяльність була спрямована на створення незалежної України, що підтверджують історичні документи, зокрема, які викривають радянську пропаганду.

– **Європа як приклад інтеграції та співіснування культур.** Європа демонструє здатність інтегрувати мігрантів, створюючи суспільства з високим рівнем толерантності. Асиміляція – це не зникнення, а еволюція культур, що зміцнює їхнє існування.

– **Українська історична ідентичність.** Українці самостійно визначають своїх національних героїв, виходячи з їхнього внеску у боротьбу за незалежність. Тези про «розкол» українського суспільства базуються на

російській пропаганді, яка намагається дискредитувати героїв визвольного руху.

В аргументації та контраргументації сторін діалогу можна простежити суттєві відмінності, які стосуються як підходу до фактів, так і способу їх інтерпретації. Ми проаналізували діалог за наступними критеріями:

1. Підхід до фактів у росіянина:

а) вибірковість фактів, бо аргументи базуються на окремих, вирваних із контексту історичних моментах або на стереотипах (наприклад, ототожнення Бандери з фашизмом, теза про «занепад Європи»);

б) апеляція до емоцій, адже використовується мова, яка викликає страх чи занепокоєння (наприклад, «зникнення європеоїдної раси», «нездатність мігрантів інтегруватися»).

Підхід до фактів в українського діалогера.

а) системний аналіз, бо контраргументація спирається на ширший історичний контекст (роль Степана Бандери у боротьбі за незалежність, історична традиція багатокультурності в Україні).

б) фактична перевірка, адже використовуються приклади з реального життя (в'єтнамський хлопець, який вважає себе українцем) та історичні джерела.

2. Інтерпретація історії росіянином основується на історичному ревізіонізму, бо, наприклад, постать Бандери подається однобічно як негативна фігура, посилаючись на радянські кліше; спроба узагальнення, адже аргументи будуються на основі стереотипів, наприклад, що українське суспільство є «нетолерантним», або що Європа «гине через мігрантів».

Український діалогер демонструє в розмові багатовимірність, апелюючи до історичних подій та різних аспектів, і акцентуючи увагу на те, що оцінка їх діяльності залежить від контексту. Контраргументація викриває радянські пропагандистські штампи про «братні народи» чи змовний характер війни, тощо.

3. Орієнтація на аудиторію росіянином відбувається за допомогою маніпуляцією страхами, наприклад, спроба використати страх опонента перед втратами (культурними чи демографічними) для переконання в правоті своєї точки зору або спростування альтернативних думок та відкидання контраргументів, часто без спроби їх обговорити.

Автор каналу @vox veritatis спирається на прозорість та логіку, адже аргументація зосереджена на поясненні і демонстрації фактів, які руйнують стереотипи. Діалогер максимально толерантний та відкритий до дискусії, навіть якщо суспільство ще не повністю готове прийняти певні ідеї (наприклад, толерантність до мігрантів).

4. Використання емоцій у двох сторін діалогу – діаметрально різні. Росіянин слідував стратегії залякування та нагнітання негативних емоцій, тоді як Віталій демонстрував прагматизм та гумор. Цього відповіді мають раціональну основу та використовують гумористичні приклади для пояснення складних питань (анекдот про бандерівця в автобусі).

Російська сторона апелює до страхів, стереотипів і спрощених трактувань, тоді як українська сторона базується на аналізі, контексті та прагненні розвінчати міфи. Це відображає глибшу розбіжність у способах комунікації: пропагандистська модель проти моделі відкритої дискусії.

Наступне для аналізу відео розміщенне на основному каналі @Vox Veritatis.

– Дата – 23.03.2024 рік;

– Тривалість – 31:46 хвилин;

– Переглядів – 630 тисяч;

– Подобається – 41 тисяча позначок «подобається»

Наративи та історичні факти, що озвучені діалогером.

1. Україна як окрема і важлива нація.

– Блогер підкреслює, що твердження про «окраїну» України є хибним, спираючись на аргументи, що «говорять» – це не доказ.

– Оперує історичними фактами, уточнюючи походження термінів, як-от «Малоросія», й наголошує на хибності міфів, що українці «копали Чорне море» чи «торгували з фараонами».

2. Критичність джерел інформації

– Блогер наголошує на необхідності читати історичні книги або звертатися до перевірених джерел, що дають точну інформацію.

– Він викриває слабкість аргументів співрозмовників, коли ті не можуть назвати конкретних авторів чи назви книжок.

3. Історична грамотність:

– Пояснює історичні періоди та події (напр., період Русі, династія Романових, створення Російської імперії).

– Розділяє міфологічні твердження і факти, показуючи, як історичні терміни та події змішуються в уяві співрозмовників.

4. Походження національних символів:

– Підкреслює, що важливо знати реальну історію символів, таких як прапор, спростовуючи хибні уявлення (наприклад, про прапор як символ, створений лише за часів Миколи II).

Наративи, що озвучені російськими співрозмовниками:

1. **Україна як «окраїна».**

– Висловлюється ідея, що Україна – це «окраїна» або залежна територія, хоча це твердження не підкріплено аргументами.

2. **Міфологізація української історії** та дискредитація української ідентичності.

3. **Недостатнє розуміння історії.**

– Плутанина між історичними подіями і періодами, наприклад, ототожнення Русі з династією Романових або твердження про німецьке походження російських царів.

4. **Поверховість аргументації.**

Часте використання слова «говорять» або «всі про це знають» замість фактів або обгрунтованих контраргументів.

Стратегія діалогера Віталія Дрібниці.

1. **Підкреслення ролі перевірених джерел.** Діалогер наголошує, що без знання джерел важко говорити про реальну історію.

2. **Спрощення і пояснення історії.**

Роз'яснює співрозмовникам ключові моменти, такі як різниця між Руссю, Російською імперією та іншими історичними термінами.

3. **Спростування міфів.**

Відкидає міфологічні твердження (про копання Чорного моря, торгівлю з фараонами тощо), пояснюючи, що це лише вигадки.

4. **Дискредитація поверхової риторики.**

Блогер викриває маніпуляції на кшталт «хтось сказав» і доводить важливість конкретних фактів.

Блогер у діалозі намагається підвищити рівень історичної грамотності, спростовуючи міфи і стереотипи. Співрозмовники ж демонструють обмежені знання історії, які вони часто замінюють міфами або чутками. Це показує розрив у рівні аргументації і підходах до теми.

Основна різниця в підходах:

– **Російські наративи** спираються на історичні міфи, радянські ідеологічні штампи та спроби виправдати сучасні політичні дії.

– **Українські контраргументи** базуються на історичних фактах, міжнародному праві та сучасному розумінні національної ідентичності й суверенітету.

2.3 Стратегія контраргументації діалогера Микити Січня у наративному російсько-українському протистоянні

Микита Січень, відомий як @MykytaSichen, є популярним українським блогером, який активно висвітлює теми української культури, історії, мови та національної ідентичності. Його діяльність здебільшого зосереджена на платформах YouTube і TikTok, де він створює відео про значення українських традицій, пояснює історичні події та аналізує культурні феномени. На

YouTube зареєстровано два канали – 16 грудня 2018 року (основний), резервний – 9 лютого 2022 року. Ця стратегія дозволяє зберегти контент прийнаймі одного каналу, в разу того як мож буде заблокований інший через масові скарги росіян та білорусів. Загальна кількість підписників – 284,4 тисяч, кількість відео на обох каналах – 361 відео, а кількість переглядів – 42 576 777. Микита Січень також він відомий своїми висловлюваннями на тему національної самоідентифікації та розвіюванням історичних міфів.

М. Січень акцентує увагу на ролі української мови та культури в зміцненні національної єдності. Серед його відео є матеріали, що пояснюють причини історичної ворожнечі між українцями та росіянами, а також інші освітні проєкти, спрямовані на популяризацію української спадщини.

Він активно підтримує обговорення важливості інтеграції історичного контексту в сучасну українську реальність, зокрема у своїх аналітичних відео на YouTube. Його платформи слугують простором для обговорення актуальних тем, що стосуються формування української національної ідентичності та боротьби з інформаційними викликами.

Для аналізу оберемо найпопулярніше відео під назвою – «(Блогер) Московська Сила в Підлості, Хитрості, Віроломстві і Підступності»

– Дата – 26.12.2021 рік;

– Тривалість – 26:13 хвилин;

– Переглядів – 1 379 313;

– Подобається – 35 тисяча «вподобайок».

– «Севастополь як частина Російської Федерації». У діалозі росіянин згадує, що Севастополь є «містом федерального значення» Росії, що подано як усталений факт.

– «Законність російської конституції на окупованих територіях». У розмові йдеться про те, що це положення закріплено в російській конституції, нібито легітимізуючи включення окупованих територій (Севастополь).

– «Легітимність російських адміністративних рішень». Згадується система управління в Росії, яка обґрунтовує адміністративний статус регіонів, включно з окупованими.

– «Формальна рівність російських суб'єктів». Підкреслюється, що всі суб'єкти, зокрема Севастополь, мають однакові права й адміністративні можливості.

– «Українські блогери (медійники) розпалюють міжнаціональну ворожнечу».Твердження про те, що українські блогери, ЗМІ навмисно підкреслюють відмінності між українцями та росіянами, сприяючи розколу.

– «Україна розділена на захід і схід». Вказується на нібито існуючий внутрішній поділ України за географічним, релігійним і культурним принципами, що спричиняє розбрат.

– «Українська влада сіє розбрат серед своїх громадян». Звинувачення в тому, що українська влада та громадські діячі навмисно розділяють населення за релігійними чи регіональними ознаками (наприклад, автокефалія української церкви).

– «Необхідність об’єднання українців і росіян». Підкреслюється, що українці й росіяни мають більше спільного, ніж відмінного, і тому їх не можна «відштовхувати» одне від одного.

– «Українська церква не є незалежною, вона підпорядкована Константинополю». Російська пропаганда стверджує, що Православна церква України (ПЦУ) фактично «змінила» залежність – з Москви на Константинополь.

– «Українська влада використовує релігію для політичних цілей». Томос про автокефалію та створення ПЦУ є політичним інструментом влади.

– «Крим належить Росії, оскільки туди літають російські авіакомпанії». Відсутність міжнародного визнання анексії Криму спростовується фактом польотів російських авіакомпаній.

Микита Січень наводить на кожен російський наратив аргументовані коментарі, наприклад:

– Про Севастополь і Міжнародне право. Севастополь і весь Крим є невіддільними частинами України, що визнається більшістю країн світу та міжнародними організаціями, включно з ООН. Російська конституція не може легітимізувати анексію. **Реальність окупації.** Адміністративні зміни, впроваджені окупаційною владою, не мають юридичної сили поза межами Росії. **Про російську конституцію.** Російська Федерація порушила власні міжнародні зобов'язання, включаючи Будапештський меморандум, де гарантувала повагу до територіальної цілісності України. Анексія Криму та Севастополя була засуджена Генеральною Асамблеєю ООН, тому будь-які згадки про ці регіони в російській конституції є юридично нікчемними з точки зору міжнародного права. **Про легітимність адміністративних змін.** Адміністративний поділ у межах Росії не має стосунку до Криму та Севастополя, які є суверенною територією України. Нав'язування російської адміністративної системи на окупованих територіях – це спроба приховати реальність військової агресії. **Про рівність суб'єктів у Росії.** Політична й економічна нерівність між регіонами Росії, у тому числі штучно створеними суб'єктами, такими як Севастополь, спростовує цей наратив. Створення «федерального міста» Севастополь не має нічого спільного з рівністю, а є інструментом легітимізації анексії.

– Про «розпалювання ворожнечі» і реальність війни, адже те, що сприймається як «розпалювання ворожнечі», є відображенням реального стану речей – війни, розпочатої Росією проти України. Блогери та ЗМІ просто висвітлюють агресію й її наслідки. **Спротив агресії** силами українських блогерів, які висвітлюють відмінності, не сіють ворожнечу, а захищають національну ідентичність та пояснюють причини, чому співпраця з агресором неможлива.

– Про «поділ на захід і схід» та єдність країни. Поділ на захід і схід – це міф, поширений Росією. Події останніх років, зокрема війна, об'єднали українців із різних регіонів. Україна багатонаціональна й багатокультурна

країна, і це є її силою, а не слабкістю. Відмінності не призводять до розколу, а лише демонструють багатство країни.

– Про «об'єднання українців і росіян». Українці та росіяни мають різну історичну, культурну й ментальну основу. Ідея про їхню «однаковість» є маніпулятивною. Умови сучасної війни виключають будь-яке «об'єднання» з агресором. Українці мають право на незалежність і суверенітет.

– Про релігійний «розкол». Автокефалія як відновлення історичної справедливості. Отримання томосу і створення Православної церкви України (ПЦУ) – це не розділення, а повернення до духовної незалежності. Поділ, про який йдеться, часто створюється штучно через дезінформацію з боку Росії, яка намагається дестабілізувати Україну. **Томос про автокефалію.** ПЦУ отримала Томос від Вселенського Патріархату, який закріпив її повну канонічну незалежність. Жодна інша православна церква, включно з Московським Патріархатом, не має права втручатися в її внутрішні справи. Відновлення автокефалії стало логічним завершенням багатовікової боротьби за духовну самостійність України, що є важливим аспектом національної ідентичності. **Українська церква.** Рішення про створення ПЦУ було підтримане мільйонами українців, які прагнули звільнитися від впливу Московського Патріархату. Навпаки, саме Росія десятиліттями використовувала Московський Патріархат для поширення пропаганди та впливу на політичні процеси в Україні.

Наступне відео під назвою «Розмова з російськими дівчатами (і їхнім хахальом) про війну, політику та історію».

– Дата – 1 травня 2023 рік;

– Тривалість – 1:28:50 хвилин;

– Переглядів – 544 727;

– Подобається – 41 тисяча позначок «подобається»

У цьому відео можемо виділити кілька російських наративів, а також контраргументів українського діалогера.

Російські наративи.

– **«Україна – дріб'язок, порівняно з Росією та Америкою»**. Спроба знецінити Україну, порівнюючи її з більшою і потужнішою країною (Росією чи США), зокрема в контексті геополітики.

– **«Україна – небезпека для Росії».** Наголос на тому, що Україна, як країна, що межує з Росією, є потенційною загрозою для безпеки Росії.

– **«Фінляндія розуміє своє геополітичне розташування, на відміну від України».** Це акцент на тому, що Україна не усвідомлює свою вразливість, на відміну від країн, які мають відносно нейтральне географічне положення, як Фінляндія.

– **«Ви не самодостатня країна, бо вам допомагають Америка та Польща».** Спроба знецінити Україну, стверджуючи, що вона не може існувати без допомоги інших країн, особливо США.

– **«Радянський Союз був самодостатньою країною, а ви ні».** Порівняння України з радянським періодом, де була централізована влада, що мала значну підтримку у вигляді ресурсу та військової могутності.

– **«Америка допомагала лише своїм союзникам, а не фашистам або Німеччині».** Підкреслюється, що США підтримували тільки «добро» в Другій світовій війні, а інші країни, включаючи Німеччину, не отримували допомоги від Америки.

– **«Американці не допомагали фашистам, але вони допомагають Україні».** Звинувачення США в тому, що вони підтримують Україну в її боротьбі, нібито не розуміючи або не враховуючи обставини.

– **«Україна підтримує фашизм і нацизм».** Спроба дискредитувати Україну, стверджуючи, що в країні відбувається розвиток фашистських та нацистських ідеологій. Російська пропаганда часто підкреслює, що українські націоналістичні групи, зокрема ОУН (організація українських націоналістів) під проводом Степана Бандери, співпрацювали з нацистською Німеччиною під час Другої світової війни. Це використовуються як доказ того, що частина українців була на боці нацистів. Одна з версій російської пропаганди стверджує, що багато українців підтримували нацистську ідеологію та

воювали на боці Німеччини, що робить їх відповідальними за злочини того часу.

– **«Війна почалася через те, що Україна напали на Росію ще в 2014 році».** Звинувачення України в початку війни, з підкресленням того, що Росія не є агресором, а лише відповідала на напад.

– **«В Україні немає власного газу і нафти, вона залежить від інших країн».** Підкреслення економічної залежності України від зовнішніх ресурсів.

– **«Єдина для українців та росіян історія та культура».** Росіянка підкреслює, що українці мають спільну історію з Росією, що починається ще з часів Російської імперії. Вони згадують, що на території сучасної України в 18 столітті було створено Одесу за наказом Катерини Великої, і це є частиною історичної спадщини Росії. **«Русифікація» України та мовне питання.** У діалозі порушується питання про заборону російської мови в українських школах, що, на думку російської сторони, є несправедливим. Росіяни вважають, що українці повинні навчати дітей на російській мові, оскільки це мовна спадщина, що залишилася після радянських часів і через те, що «мова – це наслідок імперії».

– **«Переписування» історії України**. Російська сторона заявляє, що українці переписують свою історію, відокремлюючи її від спільної історії з Росією. Вони підкреслюють, що навіть під час Другої світової війни українці підтримували нацистів, і це є частиною переписаної української історії. **Геополітичне значення України**. Російські наративи вказують, що Україна не є важливою для світу і її існування без Росії не має великого значення. Вони також вважають, що підтримка України іншими країнами є лише частиною геополітичної гри, і що вона врешті-решт буде покинута.

Микита Січень досить грунтовно будує систему контраргументації, додаючи на доказ своєї думки документи, відео та фото.

– **«Україна не маленька країна, і її важливість зростає, особливо через її геополітичне розташування».** Україна має стратегічне значення для

безпеки Європи та світу, і її роль в глобальній політиці важлива навіть порівняно з більшими державами.

– **«НАТО в Україні – це відповідь на агресію Росії, і це не тільки питання географії, а й суверенітету»**. Поява НАТО в Україні є наслідком агресії Росії і прагнення України до самозахисту, а не агресії щодо Росії.

– **«Фінляндія не має спільного кордону з Росією на відміну від України, і тому їхня безпека не є такою гострою».** Географічне розташування України біля Росії визначає її вразливість, але також її стратегічне значення в забезпеченні безпеки Європи.

– **«Україна отримує підтримку, але це не означає, що вона не самодостатня»**. Підтримка з боку союзників, таких як США та Польща, не зменшує самодостатність України, а є необхідною для її оборони та розвитку в умовах зовнішньої загрози.

– **«Радянський Союз не був самодостатнім, це була імперія, яка експлуатувала ресурси інших країн, а Україна прагне до незалежності і суверенітету».** Україна сьогодні прагне бути самодостатньою, незалежною країною, і її зовнішня політика націлена на суверенітет і стабільність, а не на підтримку великої імперії.

– **«Той, хто захищається, той і правий».** Підкреслення, що Україна захищається від агресії Росії, а не є агресором.

– **«Війна йде на нашій території, за нашу землю».** Пояснення, що війна є боротьбою за територіальну цілісність України.

– **«У 2014 році ви напали на нас, анексували Крим і частково окупували Донбас»**. Згадування про російську агресію в 2014 році як початок конфлікту, що ще раз підкреслює, що Україна була об'єктом агресії.

– **«Фашизм у вас, а не в Україні»**. Відповідь на звинувачення в нацизмі і фашизмі, з підкресленням того, що це Росія несе відповідальність за агресію і порушення прав людини.

– **«Ваші плітки про фашизм – це спроба перекручування реальності»**. Звинувачення Росії в тому, що вона маніпулює історією та

вигадує неіснуючі проблеми в Україні. Український діалогер зазначає, що Степан Бандера був ув'язнений нацистами і не підтримував їхню ідеологію до кінця, а в деяких випадках його група вступала в конфлікти з нацистами. Це ставить під сумнів твердження про повну співпрацю з Німеччиною. Багато українців під час війни були жертвами, а не співучасниками нацистських злочинів. Микита Січень вказує на те, що не всі націоналісти були на боці нацистів і що багато з них виступали проти німецької окупації. Водночас, боротьба за незалежність була спрямована не на співпрацю з нацистами, а на створення незалежної української держави. Навіть якщо окремі українці дійсно співпрацювали з нацистами, це не означає, що весь народ підтримував нацистську ідеологію чи брав участь в злочинах. Важливо розрізняти індивідуальні випадки та загальну позицію нації.

– **«Україна має свою незалежність і суверенітет»**. Відстоювання суверенітету та незалежності України, з підкресленням того, що це не «сімейна» країна для Росії, а самостійна держава. **«У нас є власні ресурси, і ми не залежимо від Росії»**. Зазначення того, що Україна має власні ресурси, в тому числі газ і нафту, і не є залежною від Росії. **Українська незалежність і історія**. Україна має свою окрему історію, незалежну від Росії, і що українці не повинні вивчати свою історію в контексті Росії. Вони підкреслюють, що Україна — це окрема нація з власною мовою, культурою та ідентичністю. **Мова як частина національної ідентичності**: Українці відстоюють право на використання української мови в школах та в публічному житті. Вони стверджують, що російська мова не повинна бути нав'язана як єдиний або основний засіб спілкування в Україні. **Історичні документи та національна свідомість**. Микита Січень демонструє історичні документи, які підтверджують існування української ідентичності та території України ще в 17 столітті. Вони також зазначають, що російські імператори та радянська влада часто забороняли українську мову та культуру, насаджуючи русифікацію.

– **«Майдан був внутрішнім політичним процесом, а не проблемою для Росії»**. Діалогер вказує на те, що події на Майдані були внутрішніми справами України, і Росія не має права втручатися.

– **Геополітичний контекст війни**: Українці підкреслюють, що підтримка Заходу є важливою для їхньої незалежності, і що Росія використовує військові та політичні засоби, щоб відновити свою владу над Україною. Вони наголошують, що Україна має право на суверенітет і самостійне визначення свого майбутнього, а не бути розмінною монетою в глобальних геополітичних іграх.

Отже, наративи Росії презентують Україну як частину Росії («ви завжди були окраїною Російської імперії»), що є частиною історичної наративу, який Росія використовує для обґрунтування своєї політики щодо України. Також присутня ідея, що Росія бореться за «мирний порядок» і зберігає стабільність у світі, що підтримується, зокрема, через військову агресію та загрозу ядерною зброєю. Українські наративи в цьому діалозі змальовують як таку, що Україна бореться за свою незалежність і територіальну цілісність. Зокрема, є акцент на захисті своєї землі від агресії та окупації, що є одним із основних мотивів ведення війни з боку України. Інша важлива ідея полягає в тому, що Україна не лише бореться за ресурси чи території, а й проти спроби імперіалістичних держав, таких як Росія, встановити контроль над нею.

Узагальнивши результати аналізу ютуб-каналу, на якому Микита Січень викладає запис з чат-рулетки, ми можемо виокремити наступні моменти.

1. **Російський наратив – НАТО як загроза для Росії**. Росія стверджує, що НАТО є загрозою для її безпеки, і що Україна прагнула вступити до цього Альянсу, що стало приводом для вторгнення.

Український контраргумент – Україна прагнула до вступу в НАТО, щоб захистити свою територіальну цілісність після анексії Криму Росією у 2014 році. Війна, що почалася в 2022 році, була спричинена саме агресією Росії, а не вступом України до НАТО. Крім того, НАТО є оборонним альянсом, і за всю його історію жодна з країн-членів не була атакована.

2. **Російський наратив – Україна є частиною Росії, «брати»**. Росія постійно наголошує, що українці і росіяни є «братніми народами», і, отже, Україна не повинна прагнути до незалежності від Росії.

Український контраргумент – українці мають свою окрему ідентичність і національну незалежність. Твердження, що «ми є братами», ігнорує факт, що Україна має свою державу з власними кордонами та суверенітетом.

3. **Російський наратив – Україна підтримує нацизм**. Росія намагається представити Україну як країну, де нібито розвивається нацизм, намагаючись створити негативний імідж країни в очах міжнародної спільноти.

Український контраргумент – нацизм, як і в будь-якій іншій країні, засуджується в Україні. Українська армія бореться за територіальну цілісність країни і захист від зовнішньої агресії, а не за поширення нацизму.

4. **Російський наратив – «Справа Майдану».** Росія часто пов'язує сучасну ситуацію в Україні з подіями Євромайдану, стверджуючи, що ці події були нелегітимними.

Український контраргумент – Майдан 2014 року був результатом народного протесту проти корупції та авторитаризму президента Януковича. Це був демократичний протест, а не переворот, і його результати стали основою для демократичних змін в Україні.

5. **Російський наратив – Україна відповідальна за жертви серед російських військових**. Росія часто заявляє, що українці вбивають російських солдатів, і що це є актами насильства.

Український контраргумент – українці відповідають на агресію. Російські солдати є окупантами, і їх присутність на території України є незаконною, що робить їх військовими злочинцями в очах міжнародного права.

6. Російський наратив – НАТО – це загроза для Росії. У діалозі йдеться про те, що НАТО може становити загрозу через розширення на схід,

зокрема за рахунок України чи Фінляндії. Водночас, висловлюється думка, що НАТО погрожує лише тим, що може прийняти Україну до свого складу.

Український контраргумент – Україна має право вибирати свої зовнішньополітичні орієнтації, в тому числі вступати в НАТО, зважаючи на свої національні інтереси. Крім того, союз із НАТО є захистом від потенційної агресії з боку Росії.

7. Російський наратив – Нацизм в Україні. Згадуються бандерівці як частина націоналістичного руху, який, за твердженням, має нацистські корені, а також використання нацистської символіки.

Український контраргумент – роз'яснення, що бандерівці були частиною націоналістичного руху України в період Другої світової війни, але ідеї нацизму були чужі для українського визвольного руху. Наразі використання фрази «Слава Україні» має культурне та історичне значення і не має націоналістичного підтексту.

8. Російський наратив – Фінляндія не дозволяє розміщення ядерної зброї на своїй території, хоча ніхто ніколи цього не пропонував, що, на думку співрозмовника, підтверджує загрозу з боку НАТО.

Український контраргумент – географічне положення України значно більше загрожує Росії, ніж Фінляндія. Сама ідея розміщення ядерної зброї на території України є неправдоподібною, оскільки НАТО не має наміру робити цього без згоди України.

Отже, росіяни виставляють себе як захисників «слави» та «цілісності» Росії, в той час як Україна зображує свою боротьбу як захист своєї ідентичності, історії та незалежності. Протистояння між цими поглядами відображає фундаментальні різниці в уявленнях про національні кордони і суверенітет. Аналіз діалогу дозволив нам виділити особливості аргументації двох сторін.

До особливостей аргументація російської сторони ми можемо віднести:

1. Апеляція до історії (російський співрозмовник використовує історичні аргументи, часто маніпулюючи штампами, наприклад, заяви про те, що

Україна була «окраїною Російської імперії» або «частиною Русі»); робляться узагальнення на основі спотворених історичних фактів, що відповідає типовій пропагандистській риториці.

2. Емоційна агресія (аргументи часто підкріплюються агресивними та зневажливими висловами на адресу України, її культури та народу (наприклад, «сумасшедшая ересь»); вживання сарказму та прямих образ (наприклад, «петушок», «вы ничтожны»).

3. Уникнення конкретики. Коли співрозмовник ставить прямі запитання, відповіді часто ухиляються від суті (наприклад, про російські втрати або про сенс війни); використання тактики «переводу теми» – замість відповіді на конкретне питання, починається дискусія про іншу тему, що має завуалювати слабкість позиції.

4. Демонстративна впевненість. Висловлювання на зразок «мы великий народ» або «вы скоро будете частью Польши» покликані створити враження сили та непереможності, навіть якщо це не підтверджується фактами.

5. Використання міфів. Російська сторона поширює кліше, такі як «українці – нацисти», або звинувачення в бомбардуванні власної території для «політичних балів».

Серед особливостей стратегії аргументації Микити Січня виділяємо:

1. Фокус на конкретних фактах. Діалогер часто звертається до конкретики, як-от російські втрати, провал «операції за три дні» чи питання про реальні цілі війни; висловлювання ґрунтуються на історичних фактах, наприклад, про участь Бандери у війні або про Київську Русь.

2. Контраргументи до історічних кліше. Протиставлення російським міфам (наприклад, твердження, що Бандера не міг бути нацистом, бо більшу частину війни провів у нацистському таборі).

3. Захист своєї позиції. Діалогером постійно наголошується, що українці борються за свою землю та свободу, що надає аргументації емоційного та морального виміру. Використовується ідея справедливості: «Кожен українець, що гине, знає, за що гине».

4. Моральна вищість. Український співрозмовник підкреслює, що українці діють у рамках праведної боротьби, тоді як росіяни воюють за «Путіна» чи «імперські амбіції».

5. Емоційна відповідь. Хоча українська сторона менш емоційно агресивна, також присутня певна різкість у висловлюваннях у відповідь на провокації (наприклад, згадки про втрати російських солдатів, які гинуть без сенсу).

Отже, російська аргументація спрямована на створення хаосу в дискусії, маніпуляції історичними фактами та знецінення української позиції. Натомість українська сторона прагне залишатися в рамках логіки, виступати з позиції моральної переваги та демонструвати патріотизм. Обидві сторони використовують емоції, але російська сторона робить це агресивно та деструктивно, тоді як українська — для підкреслення своєї боротьби за справедливість.

2.4 Стратегія контраргументації діалогера Євгена Мороза у наративному російсько-українському протистоянні

Ютуб-канал Євгена Мороза активно використовує платформу чат-рулетки для запису діалогів з росіянами та висвітлення як освітніх, так і політичних тем, які мають значення для української аудиторії. Канал створений 17 червня 2022 року та фокусується на подіях, пов'язаних з Україною, і спрямований на розкриття тем, що стосуються історії, культури та актуальних суспільно-політичних проблем. На каналі опубліковано 1 344 відео про розвиток країни і її становище на міжнародній арені. На каналі можна знайти відео про різні аспекти, пов'язані з сучасною російсько-українською війною, і підтримує національну ідентичність. Має 286 тисяч підписників та 113 835 726 переглядів.

Євген Мороз, окрім політичних та історичних матеріалів, висвітлює культурні питання, залучаючи глядачів до дискусій і вивчаючи різні погляди на історичні події, пов'язані з Україною, наприклад, значення гасла «Слава

Україні!» або походження термінів, пов'язаних з історією, наприклад, різниця між топонімами «Московія» та «Київ», «Росія» та «Русь». Відзначимо, що на каналі також можна знайти відео про релігійні та культурні аспекти української історії, це дозволяє аудиторії краще розуміти контекст війни та інших важливих процесів, що відбуваються в країні.

Власник каналу в описі до нього зазначає про «розважальний та освітній характер і основою темої їх є світова історія та її вплив на сучасні події». Ця стратегія дозволяє уникнути певних санкцій зі сторни адміністрації відеохостингу «YouTube» за численні скарги росіян на контент каналу.

Найпопулярнішие відео на каналі Євгена Мороза є запис діалогу з російською вчителькою молодших класів. Назва сюжету – «Вчителька молодших класів з росії проти студента з України. Історія і сучасність».

– Дата – 11 січня 2024 рік;

– Тривалість – 17:16 хвилин;

– Переглядів – 727 400;

– Подобається – 39 тисяча позначок «подобається»

Під час аналізу вербальної частини діалогу, ми змогли виділити наступні російські наративи, що активно транслювала росіянка у спілкуванні з Євгеном Морозом.

– **«Війна – це боротьба за свободу».** Поширений російський наратив мешканкою мокшанії, що стосується захисту «своїх територій», «звільнення території від нацизму» чи «непотрібного впливу». Наступна теза наративу про «священну війну» – **«Росія не є агресором, а просто повертає землі»** – тим самим росіянка намагається легітимізувати анексію Криму та захоплення Донбасу, вважаючи це частиною історичного процесу та намагаються представити Росію як «освободителя». **«Населення на цих територіях завжди було російським, тому повернення цих земель є законним»** – росіянка свято вірить, що Україна і її території ніколи не існували, а землі завжди були частиною Росії. **«Не було ніякої України, це завжди була частина Росії»** – поширена теза серед росіян, які намагаються заперечити

існування української нації та держави, стверджуючи, що земля є частиною «братської» Росії. **«Підтримка агресії та захоплення територій є вигідною для Росії, бо це дає позитивні результати»** – зокрема, це виявляється в ставленні до приєднання Криму та частини Донбасу з тезою про «освобождение» цих територій.

– «Україна – агресор». Україна примушує вивчати українську мову, що порушує права російськомовних громадян і є агресором по відношенню до других національностей.

– «Захоплення українських територій не має негативних наслідків для Росії» – захоплення територій не змінює суті життя людей в Росії і не спричиняє серйозних економічних або соціальних наслідків – впевнена росіянка. **«Зарплати та інфляція не залежать від зовнішньої політики»** – наратив, що незважаючи на війну, економіка Росії не потерпає, а навіть деякі позитивні зміни зберігаються.

Євген Мороз наводить наступні контраргументи.

– «Україна захищає свою землю та мову» – контраргумент, що підкреслює легітимність захисту території від зовнішньої агресії, незалежно від того, хто вторгся, чи то зовнішні окупанти, чи самопроголошені «народні республіки». **«**Україна захищає свою територію від агресії та окупації» – теза, яка підкреслює право України на самозахист та спростовує наратив про те, що Росія є «освободителем». **«В Україні є законодавство, яке визначає українську як державну мову»** – Україна, як і інші країни, має власні закони про державну мову, де зазначено, що документи повинні бути на українській мові, що є нормальною практикою для більшості країн.

– Автор ютуб-каналу як контраргумент на російський наратив про «Україна – частина Росії» наводить приклади з документів 17 століття, що засвідчують існування української нації». Цей контраргумент спростовує російське твердження про відсутність української нації як самостійної, наводячи історичні дані та карти, що підтверджують існування України як окремої етнічної та культурної одиниці.

– **«Захоплення українських територій приносить Росії значні економічні втрати та соціальні проблеми»** – навіть якщо деякі люди в Росії не відчувають безпосередньо змін, економіка і соціальна сфера країни страждають від санкцій, втрат і збитків, які супроводжують війну. Євген Мороз вдається тут до математики, демонструючи на простих прикладах вплив інфляції на життя російської вчительки молодших класів. **«Захоплення територій супроводжується великими жертвами і значними втратами, що є приводом для жалю»** – підкреслюється, що втрати серед російських військових та громадян є величезними, і це не є «освобождение угнетеного народа», а агресією. **«Перемога чи контроль над чужими територіями не приносить вигоди для людей у Росії, а лише збільшує ізоляцію країни»** – зазначається, що для пересічних громадян Росії війна і анексія не несуть жодних переваг, а лише ведуть до глобальних економічних і соціальних втрат.

У результаті аналізу відео, можна зробити висновок про основні протилежні підходи до питання агресії Росії та її впливу на економіку та суспільство. З одного боку, російська пропаганда намагається представити захоплення українських територій як позитивний процес, що не має серйозних негативних наслідків для Росії. Зокрема, підкреслюється, що економіка країни не відчуває значних змін, а територіальні завоювання нібито сприяють розвитку та процвітанню. Однак цей наратив ігнорує реальні економічні втрати та соціальні проблеми, які викликають міжнародні санкції, внутрішні нестабільності та людські жертви, які є результатом війни.

З іншого боку, український діалогер – Євген Мороз, чітко спростовує ці твердження, вказуючи на те, що захоплення територій приносить лише руйнівні наслідки для Росії, зокрема економічні збитки, втрати серед військових і цивільних осіб, а також глобальну ізоляцію країни. Крім того, зазначається, що війна не дає ніяких вигод для громадян Росії, а лише поглиблює її соціально-економічну кризу, яка відчувається через інфляцію та збільшення внутрішньої напруги.

Таким чином, розглянуті наративи і контраргументи вказують на явну пропагандистську спробу Росії мінімізувати наслідки своєї агресії, в той час як українська позиція базується на фактах, що демонструють реальні економічні і соціальні проблеми, що виникають через війну.

Наступний приклад для аналізу – сюжет під назвою «Український блогер тотально розгромив імперця історичними фактами».

– Дата – 28 квітня 2023 рік;

– Тривалість – 36 хвилин;

– Переглядів – 631 763;

– Подобається – 36 тисяча позначок «подобається»

У відео чат-рулетки ми змогли виділити кілька класичних для російської пропаганди наративів, що транслювалися пересічним росіянином.

– Наратив про історичну єдність Русі та Росії. Росіянин звертає увагу на прапори, що видно на задньому плані: державний прапор та прапор ОУН УПА., і розвиває тему про російську символіку як частину наративу про велич Росії і її культурну спадщину, що активно використовується для обґрунтування претензій на домінування і спадкоємність. Перші київські князі, такі як Святослав, мають особливе місце в російській історіїі є частиною наративу про об'єднання та велич Східної Європи під російським «чоботом». Ідея, що території сучасної України колись були частиною «Русі», часто використовується для підтримки претензій Росії на українські землі. **Заперечення існування Київської Русі як окремої держави**. У діалозі звучить заява росіянина, що «киевцев не существовало», і наводиться аргумент, що навіть у французьких енциклопедіях з XVIII століття зустрічається термін «Московія» і «Київ», що підтверджує їхнє історичне об'єднання. Це частина російського наративу про єдність «Русі» як єдиного суб'єкта.

Українські контраргументи до російських наративів про історичну єдність між Київською Руссю та Московією акцентують на важливості

незалежності України, як культурної, так і політичної. Українські контраргументи на цей наратив складається з наступних тем.

Заперечення прав на території. Важливим аспектом є те, що історична Русь включала різні народи, серед яких були українці, з їхньою окремою історією та культурою. Підкреслюється, що території, на які Росія претендує, мають глибоке коріння в українській історії. Це дозволяє Україні відстоювати свою незалежність і права на ці землі, оскільки їх історія відрізняється від історії Московії. **Незалежність культури та символів**: Українські контраргументи також фокусується на значенні національної символіки та культури, відокремлюючи українські символи від російських. Це підкреслює важливість збереження національної ідентичності, що також є важливим елементом політичної незалежності. **Історичні факти про Русь і Київ**. Щодо тверджень Росії про єдність Київської Русі та Росії, українська перспектива полягає в тому, що Київ був центром незалежної держави, яка мала власні політичні і культурні структури. Київська Русь була окремою від Московії, і території, що сьогодні є частиною України, мають свою унікальну ідентичність, яка не має прямого зв'язку з пізнішою Московією чи Росією. **Пояснення термінів «Московія» і «Русь»**: Термін «Московія» використовувався для позначення Московського князівства в середньовіччі, але не є синонімом Київської Русі. Київ, на відміну від Московії, був важливим політичним і культурним центром окремої держави. Тому єдність «Московії» та «Русі» не є історично правильною з української точки зору.

Отже, українські контраргументи наголошують на важливості збереження окремої національної ідентичності та прав на території, які мають свою власну історію, відмінну від російської, і на відмінностях у розвитку політичних і культурних процесів між Україною та Росією.

Цікавим та знаковим для дослідження є наступний сюжет під назвою «Довел до истерики российскую блогершу и фанатку СССР».

– Дата – 14 червня 2023 рік;

– Тривалість – 10:41 хвилин;

– Переглядів – 486 552;

– Подобається – 24 тисяча позначок «подобається»

У наведеному тексті присутні кілька російських наративів, спрямованих на маніпуляцію історичними фактами, створення дезінформації та пропагандистських вигадок. Ось основні з них і контраргументи Євгена Мороза.

– Наратив «Українська історія перебільшена або вигадана»

Росіянин заперечує Батуринську різанину 1708 року як акт винищення українців, «відбілюючі» жорстокі дії російської імперії в Україні.

Євген Мороз акцентує на тому, що Батуринська трагедія є документованим історичним фактом. У 1708 році російські війська під командуванням Меншикова знищили місто Батурин, вбивши 10-15 тисяч мирних жителів. Це підтверджують численні історичні джерела, включно з російськими архівами. Жорстокі дії були спрямовані на придушення автономії Гетьманщини. Діалогер наводить копії документів тих часів, де самими росіянами було описано факт різанини.

– Наратив «Україна – агресор, що влаштовуала етнічні чистки»

Росіянин згадує Волинську трагедію як приклад «етнічних чисток», що влаштовували українці, тим самим зображає український народ як жорстокий та агресивний.

Євген Мороз наголошує, що Волинська трагедія – складний історичний епізод, однак Росія маніпулює цією темою, щоб відвернути увагу від власних злочинів проти українців. Варто наголошувати, що сучасна Україна засуджує насильство, прагне до примирення та взаєморозуміння між народами.

– Наратив «Росія бореться з фашизмом в Україні»

Росіянин звинувачує Україну у фашизмі та прославляє «денацифікацію».

Євген Мороз наголошує, що Україна є демократичною державою, яка дотримується європейських цінностей. Використання терміну «фашизм» для опису України є спробою легітимізувати злочини Росії та мобілізувати

населення РФ. Діалогер підкріплює свої контраргументи зображенням та відео з України після її «звільнення» росіянами.

– Наратив «Сучасна російська армія непереможна»

Росіянин принижує властивості західної військової техніки та стверджує про нібито масові втрати ЗСУ.

Євген Мороз надає фото та відео з міжнародних джерел, що фіксують значні втрати російської армії, які часто перевищують втрати українських військових. Західна техніка довела свою ефективність у численних боях, зокрема під час звільнення окупованих територій.

– Наратив «9 травня – день слави, а не День Європи»

Росіянин критикує святкування Дня Європи 9 травня, вважаючи, що це зрада «подвигов дедов».

Євген Мороз наголошує, що Україна обрала святкування Дня Європи як символ свого вибору європейських цінностей та відмови від імперського минулого. Це свято відображає прагнення до свободи, демократії та співпраці з цивілізованим світом.

Отже, російські пропагандистські наративи спрямовані на виправдання агресії та дискредитацію України. Протидія цим міфам полягає у поширенні правдивої інформації, акценті на фактах і підвищенні рівня історичної обізнаності.

Варто відзначити, що діалогер Євген Мороз активно слідкує за знаковими датами для української та російської історії та присвячує їм свої випуски в чат-рулетці. Прикладом нашої тези є наступний сюжет – «Реакция Рашиста на шокирующие факты про Голодомор».

– Дата – 7 грудня 2024 рік;

– Тривалість – 35:47 хвилин;

– Переглядів – 29 410;

– Подобається – 4,5 тисяча позначок «подобається»

У діалозі виокремлюємо наступні російські наративи, що їх активно транслював росіянин з Новгорода.

– «Росія – «захисниця» Донбасу». Росія прийшла захищати жителів Донбасу та відновлювати справедливість. Пропаганда, яка показує руйнування як «неминучі наслідки» боротьби за мир. **«Російський мир» прийшов і це неминуче».** Наратив про те, що російська присутність («російський мир») – це неминучий процес, навіть якщо він приносить руйнування та страждання. Це намагаються подавати як «звільнення» або «захист». **«Історія циклічна» та відсутність уроків із минулого**. Використання історичних прикладів голоду, депортацій та руйнувань в інших країнах, наприклад, опис голоду в російських містах, для виправдання дій Росії. Нав'язування думки про те, що всі великі держави діяли подібно до Росії, применшуючи її відповідальність.

– «Голодомор та штучний голод як глобальне явище». Голодомори траплялися в багатьох країнах, щоб зменшити унікальність української трагедії. Маніпуляція історичними даними для виправдання радянських злочинів. **Виправдання Голодомору як політичного інструмента**. Поширюється думка, що Голодомор в Україні (і голод в інших регіонах) був виправданий, бо мав «позитивні наслідки», наприклад, «колонізацію» цих територій російським населенням. **Спроби перекласти відповідальність на місцеві адміністрації або обставини**. Стверджується, що трагедії, такі як Голодомор, були викликані «помилками» місцевих керівників, а не центральною владою, зокрема Сталіним.

– Використання терміну «Советская империя» для виправдання сучасної політики РФ. Змішування історичних подій та акцент на радянському спадку, який РФ намагається відновити. **Україна – жертва «великого процесу».** Україна подається не як незалежна держава, а як частина «російського проєкту», що потерпає через конфлікти, нав'язані Росією.

Євген Мороз наводить наступні контраргументи на противагу російським наративам.

– «Русский мир» – це агресія, а не захист». Руйнування у Торецку та інших містах – це результат вторгнення Росії, а не «захисту». Російська армія

спричинила гуманітарну катастрофу, порушуючи міжнародне право. Реальні захисники – це українські військові, які воюють за суверенітет України. **Дегуманізація «российского мира»**. Українська позиція базується на визнанні «российского мира» як джерела руйнувань, втрати людських життів і культурної ідентичності. Жодна «допомога» не може виправдати тотальну руйнацію, як у Торецку та інших містах.

– «Росія викривляє українську історію», використовуючи історичні події для маніпуляцій. Голодомор в Україні визнаний геноцидом у багатьох країнах, що свідчить про його унікальність для всього світу. **Історія як інструмент для уникнення помилок, а не їх повторення**. Історія використовується для аналізу помилок минулого, щоб їх уникати. Україна активно вивчає та розповідає про злочини радянського режиму, щоб уникнути повторення подібних трагедій. **Відповідальність центральної влади за злочини**. Радянська влада, зокрема Сталін, несуть пряму відповідальність за політику колективізації, яка призвела до Голодомору. Виправдання цих дій як «помилок» є спробою зняти з центральної влади провину за злочини проти людяності.

– «Голодомор – геноцид українського народу». Штучний голод в Україні був спрямований на знищення української ідентичності, що підтверджено історичними дослідженнями та міжнародними визнаннями. Паралелі з іншими випадками голодаму слід розглядати у контексті радянської політики, а не виправдовувати її дії.

– «Росія не має права відновлювати імперію». «Советская империя» не є моделлю для наслідування, оскільки була заснована на терорі, репресіях і порушенні прав людини. Сучасна агресія РФ суперечить міжнародним нормам і праву націй на самовизначення.

Отже, ми можемо узагальнити процес наративного регулювання на каналі Євгена Мороза наступним чином:

1. Російський наратив – «голод був повсюдним у СРСР, і українці не постраждали більше, ніж інші регіони».

Український контраргумент – голод в Україні 1932–1933 років був штучно організований радянською владою, зокрема через конфіскацію продовольства, блокування виїзду з голодуючих районів і репресії за спроби врятуватися. Це підтверджують численні історичні джерела, наприклад, праці Роберта Конквеста, «Жнива скорботи», та резолюції міжнародних організацій, які визнають Голодомор геноцидом українського народу.

2. Російський наратив – українці перебільшують масштаби своїх втрат, аби виглядати «найбільше постраждалими».

Український контраргумент – за даними наукових досліджень, в Україні загинуло від 3,9 до 7 мільйонів людей, що робить її однією з найбільш постраждалих територій. Це не "перебільшення", а документально підтверджені факти. Також Голодомор мав культурно-демографічні наслідки, адже українське селянство як носій національної ідентичності зазнало величезних втрат.

3. Російський наратив – «голод був результатом загальної політики індустріалізації і колективізації, а не спрямованим проти українців».

Український контраргумент – «політика колективізації та вилучення хліба в Україні мала цілеспрямований характер. Українські села оточували загони НКВС, блокуючи будь-яку можливість виїзду або доставки продовольства. Існували «чорні дошки» – списки населених пунктів, які піддавалися особливо жорстким репресіям. Це вказує на цілеспрямованість дій радянської влади саме проти українського народу».

4. Російський наратив – «в інших регіонах, як-от Поволжжя чи Чувашія, також був голод, тому це не унікальна трагедія».

Український контраргумент – «хоча голод був у багатьох регіонах СРСР, саме в Україні він набув форми геноциду через масове вилучення продовольства, блокаду сіл, репресії проти української інтелігенції та знищення національної культури. Важливо, що Україна була житницею СРСР, а зерно з голодуючих регіонів експортувалося за кордон».

Персональна стратегія Євгена Мороза у спілкуванні з росіянами на платформі чат-рулетки базується на принципах аргументованості, стриманості та доказовості. Вона передбачає наступні ключові аспекти:

Євген наводить аргументи, підкріплені реальними документами, відео та фотографіями:

– Історичні матеріали (офіційні документи, мапи, архівні записи).

– Факти воєнних злочинів, зафіксовані міжнародними організаціями.

– Фото та відеоматеріали з підтвердженням часу, місця подій та джерел.

Цей підхід допомагає уникнути голослівних тверджень та забезпечує об'єктивність.

Євген не піддається на провокації, навіть якщо співрозмовники переходять до особистих образ чи агресивного тону. Він зберігає рівний, спокійний стиль мовлення, що демонструє впевненість у власній позиції та повагу до дискусії.

Кожен аргумент ґрунтується на фактичних даних. Євген відповідає на запитання чітко, без емоційного забарвлення; уникає загальних звинувачень, фокусуючись на конкретних прикладах; спростовує російські наративи логічними поясненнями, що базуються на історичних подіях та сучасних реаліях. У разі, якщо співрозмовник виявляє крайню непоступливість чи агресію, Євген завершує розмову ввічливо, але рішуче. Він розуміє, що не всі готові до діалогу, і зосереджується на тих, хто здатен почути його позицію.

Євген робить свої матеріали доступними англомовній аудиторії, що розширює коло глядачів та підвищує обізнаність міжнародної спільноти про українські реалії. Стратегія Євгена Мороза є ефективною, оскільки поєднує раціональний підхід із гнучкістю у спілкуванні, що дозволяє донести правдиву інформацію навіть до аудиторії, яка перебуває під впливом пропаганди.

ВИСНОВКИ

Чат-рулетка як комунікаційна платформа в умовах інформаційного протистояння між Україною та Росією набула особливого значення як інструмент контрпропаганди та наративного регулювання. Висновки, зроблені під час дослідження, дозволяють виділити низку специфічних аспектів використання цього інструмента, що визначають його ефективність та обмеження.

По-перше, динаміка та безпосередність комунікації є основною перевагою чат-рулетки. Завдяки реальному часу та відсутності чітко заданих рамок для спілкування, платформа створює можливості для гнучкого реагування на аргументи опонентів, включаючи їхні маніпулятивні або пропагандистські заяви. Учасники можуть оперативно використовувати візуальні та текстові матеріали, такі як історичні документи, відеодокази або інфографіку, для підтвердження своїх слів, що підвищує переконливість їхніх контраргументів.

По-друге, персоналізація спілкування є важливим фактором успішності. Діалоги в чат-рулетці мають особистісний характер, що дозволяє зменшувати бар’єри недовіри між учасниками. Водночас це дає можливість для адаптації стратегії контраргументації до рівня обізнаності, інтелектуального рівня чи емоційного стану співрозмовника. Застосування спокійного, стриманого стилю, як у випадку Євгена Мороза, сприяє зниженню напруги в діалозі, а також уникненню провокацій, що можуть відволікати від головної мети – досягнення когнітивного впливу.

По-третє, ефект «випадкової аудиторії» дозволяє впливати не лише на безпосереднього співрозмовника, а й на ширшу аудиторію. Записані діалоги, розміщені на YouTube чи інших платформах, мають додатковий впливовий потенціал, адже їх переглядають тисячі користувачів. Такий підхід дає змогу поширювати українську позицію та контраргументи на більшу кількість людей, включаючи тих, хто спочатку не був причетним до обговорення.

Разом із тим, чат-рулетка має свої обмеження. Серед основних:

1. Висока випадковість аудиторії. Нерідко діалоги відбуваються з людьми, які не зацікавлені у серйозній дискусії або не готові сприймати аргументи через власні упередження.

2. Обмежений час для впливу. Характеристики платформи не завжди дозволяють вести тривалі розмови, необхідні для глибокого розкриття складних тем.

3. Технічні та мовні бар'єри. Низька якість зв'язку, відсутність перекладу або незнання мови співрозмовника можуть ускладнювати комунікацію.

Таким чином, чат-рулетка, попри свої обмеження, є ефективним засобом контрпропаганди, особливо у поєднанні з іншими медіаплатформами. Її використання дає можливість не лише протидіяти російській пропаганді, але й формувати альтернативні наративи, що базуються на фактах, логіці та історичній правді. Це підтверджується успіхами істориків-діалогерів, таких як Євген Мороз, які своєю роботою закладають основи для довгострокового впливу на інформаційне середовище.

Стратегії контраргументації діалогерів Віталія Дрібниці, Микити Січня та Євгена Мороза у наративному російсько-українському протистоянні базуються на трьох основних підходах:

Діалогери використовують перевірені історичні, політичні та соціальні факти, підкріплені документами, фотографіями, відео та інфографікою. Це дозволяє їм запобігти спотворенню історичних подій та ефективно спростовувати російську пропаганду.

Стриманий, рівний тон спілкування допомагає уникати ескалації конфлікту, провокацій і емоційного тиску. Це сприяє побудові конструктивної комунікації, яка впливає як на співрозмовника, так і на аудиторію.

Діалогери систематично спростовують російські наративи, вказуючи на їхню нелогічність або маніпулятивність. Вони акцентують увагу на причинно-

наслідкових зв’язках та глобальних наслідках, що спонукає співрозмовників задуматися про істинність своїх переконань.

Ці стратегії є ефективними у форматі чат-рулетки та посилюють позиції української контрпропаганди, формуючи довіру до альтернативних наративів серед глядачів і співрозмовників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойд-Барретт О. Медіа-імперіалізм. Харків : Гуманітарний центр. 292 с.

2. Васильченко В. Блогер Андрій Луганський як громадянський журналіст. *Матеріали X конгресу «Авіація в XXI столітті» – «Безпека в авіації та космічні технології»*. Київ. 2022. С. 162–165. URL: https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/59225 (дата звернення: 12.09.2024).

3. Васильченко В. Громадянська медіадипломатія в реаліях сучасності. *Матеріали XVI Міжнародної науково-технічної конференції «АВІА-2023» (18–20 квіт. 2023 р.).* Київ. 2023. С. 48–52. URL: https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/59486 (дата звернення: 12.09.2024).

4. Висоцький О. Публічна дипломатія: конспект лекцій. Ч. І. – Дніпро : СПД «Охотнік», 2020. 56 с.

5. Габро І. Особливості використання засобів та інструментів медіадипломатії в зовнішній політиці Великобританії та Німеччини. *International relations*. 2017. № 15. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3124 (дата звернення: 12.09.2024).

6. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Дзеркало тижня*. 2015. № 2 (24 січня). С. 3.

7. Головко В. «Україна в умовах антитерористичної операції та російської збройної агресії (2014 р.)». *Український історичний журнал*. Вип. 3 (№ 522). 2015. С. 176–193.

8. Данько-Сліпцова А. Нові медіа: історія, типологія. *Український науковий журнал*. 2014. №1-2. URL: https://social-science.uu.edu.ua/article/1242 (дата звернення: 12.09.2024).

9. Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії: аналіт. доп. / за заг. ред. А. Баровської. Київ : НІСД, 2016. 109 с.

10. Ісакова Т. Маніпулятивні технології Російської Федерації під час анексії Криму: особливості застосування. *Стратегічні пріоритети*. Вип. 37. 2015. С. 74–82.

11. Каппелер А. Нерівні брати. Українці та росіяни від середньовіччя до сучасності. / пер. з нім. В. Кам'янця. Чернівці: Книги – XXI, 2018. 320 с.

12. Ковальський Г. Конфлікт VS війна: боротьба інформаційних концептів. *Гілея: науковий вісник*. 2016. № 113. С. 274–277. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_113_72 (дата звернення: 29.09.2024).

13. Корсунський С. Інформаційна складова війни: як Росія намагається послабити підтримку Заходу. *Радіо свобода.* 2020. URL: http://surl.li/bvgayn (дата звернення: 29.09.2024).

14. Курбан О. Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі : навчальний посібник. Київ : ВІКНУ, 2016. 286 с.

15. Курбан О. Практика застосування маркетингових інструментів у сучасній мережевій інформаційній війні. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2016. № 2. С. 88–96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2016_2_15 (дата звернення 29.10.2021).

16. Курбан О. Прийоми та засоби приховання й ідентифікації авторства акаунтів у соціальних мережах. *Наукові записки*. 2016. № 2. С. 337–345. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2016_2_40 (дата звернення 24.09.2024).

17. Кріслата О. Гібридна війна та її інформаційна складова. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2018. № 8. С. 190–199. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZPNDZP_2018_8_14 (дата звернення: 21.09.2024).

18. Ліченко А. Соціальні мережі Facebook і Twitter як інструмент медіадипломатії. *Медіапростір*. 2014. Вип. 5. С. 96–100.

19. Лисенко В. Громадянська журналістика як засіб реалізації права людини на інформацію. *Публічне право*. 2020. № 3 (39) С. 45–51.

20. Малик Я. Інформаційна війна і Україна. *Демократичне врядування.* 2015. № 15. 8 – 10 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_3 (дата звернення: 22.09.2024).

21. Офіцинський Ю. Сучасна російсько-українська війна (за матеріалами газети «The New York Times» 2013 – 2017 років). Ужгород : РІК-У, 2018. 312 с. URL: http://nsku.org.ua/wp-content/uploads/2018/08/vijna2014.pdf (дата звернення: 9.10.2024).

22. Січень М. Інтерв'ю з блогером Микита Січень. *YouTube*. 20.01.2024. URL: https://www.youtube.com/watch?v=DC51cy0x794 (дата звернення: 22.09.2024).

23. МЗС Британії викрило російських тролів. *Українські новини*. 2021. URL: http://surl.li/hyahqu /(дата звернення: 09.10.2024).

24. Мороз Є. Це вже перемога чи ще ні? *Instagram*. 08.12.2022. URL: https://www.instagram.com/p/Cl5qxPqqirC/ (дата звернення: 9.10.2024).

25. Набока М. Відеоблогінг як телебачення майбутнього. *Радіо Свобода*. 2019. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/27900160.html (дата звернення: 9.10.2024).

26. Ніколаєнко Н. Інформаційний фронт російсько-української гібридної війни. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2022. № 4 (12). С. 45–54. URL: http://eir.nuos.edu.ua/handle/123456789/5644 (дата звернення: 9.10.2024).

27. Ніколаєнко Н., Комарчук О. Засоби масової комунікації як детермінанти гібридної війни : монографія. Миколаїв: НУК, 2021. 220 с.

28. Окладна М. Роль цифрової дипломатії в сучасній зовнішній політиці держави. *Право та інноваційне суспільство*. 2020. №2 (15). С. 13–17.

29. Осадець Д. Діалогерство – складова українського інформаційного спротиву в гібридній війні Росії (2017–2021 рр.). *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2021»*: у 5 т. Запоріжжя. 2021. URL: https://sites.znu.edu.ua/ stud-sci-soc//2021/tom_1__.pdf. (дата звернення: 9.10.2024).

30. Осадець Д. Український історичний діалогінг як компонент інформаційного фронту Новітньої російсько-української війни. *Травневі студії: історія, політологія, міжнародні відносини*. 2024. С. 90–92. URL: http://surl.li/wiynxh (дата звернення: 12.09.2024).

31. Паршикова А. Міжнародний досвід протидії гібридним загрозам: законодавче регулювання та організації з питань стратегічних комунікацій. *Європейський інформаційно-дослідницький центр. ЄІДЦ.* 2019. URL: http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29377.pdf. (дата звернення: 12.09.2024).

32. Почепцов Г. Пропаганда 2.0. Харків : Фоліо. 2018. 796 с.

33. Почепцов Г. Смисли і війни: Україна і Росія в інформаційній і смисловій війнах. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 316 с.

34. Презентовано Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. *Кабінет Міністрів України*. 2017. URL: http://surl.li/olqpdd (дата звернення: 12.09.2024).

35. Сафаров А. Громадянські та професійні журналісти – співвідношення прав та можливостей. *Інститут масової інформації*. URL: http://surl.li/nlveno (дата звернення: 12.09.2024).

36. Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку подій. Аналітична доповідь Центру Разумкова? *Національна безпека і оборона*. № 5–6. 2014. С. 3–5. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD148-149_2014_ukr.pdf (дата звернення: 12.09.2024).

37. Рудик М. Сучасна блогосфера: особливості контенту : навчальний посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2022. С. 108–124.

38. Рущенко І. Війна цивілізацій: анатомія російсько-українського конфлікту. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2020. 436 с.

39. Рущенко І. Пропаганда та контрпропаганда в цифровому суспільстві: інституціоналізація 2.0? *Український соціологічний журнал*. 2021. Вип. 25. С. 7–16.

40. Саприкін О. Фейк як інструмент інформаційної війни проти України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2016. № 1. С. 87–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2016_1_15 (дата звернення: 22.09.2024).

41. Сафаров А. Громадянські та професійні журналісти – співвідношення прав можливостей. *Інститут масової інформації*. URL: http://surl.li/ayzjfl (дата звернення: 22.09.2024).

42. Світова гібридна війна: український фронт. / під заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с. І*нститут історії України НАН України*. URL: http://resource.history.org.ua/item/0013707 (дата звернення: 19.09.2024).

43. Сищук О. Інформаційно-психологічний компонент «гібридної» війни. *Україна в системі змін парадигми світопорядку XX–XXI століть: тези міжнар. наук.-практ. конф*. Київ : Київський ун-т ім. Б. Грінченка. 2015. С. 143–147.

44. Скуленко М. Журналістика і пропаганда. Київ : Вища школа, 2000. 106 с.

45. Снайдер Т. Українська історія, російська політика, європейське майбутнє / за ред. О. Панич. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. 232 с.

46. Сухорольська І. Нова громадська дипломатія та особливості її реалізації у сучасних умовах. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2015. Вип. 27. С. 136–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unir_2015_27_23 (дата звернення 10.08.2024).

47. Тихонова В. Громадянський журналіст – яка зона відповідальності? *Детектор медіа*. 2019. URL: http://surl.li/yhowka (дата звернення 10.09.2024).

48. Фельштинський Ю., Станчев М. Третя світова: Битва за Україну. Київ : Наш формат, 2015. 408 с.

49. Центр протидії дезінформації: як це працює у світі – пояснює ексречник представництва ЄС в Україні. *Суспільне*. 2018. URL: http://surl.li/wdvmcy (дата звернення 10.09.2024).

50. Шпилик С. Інформаційна війна, пропаганда та pr: такі схожі й такі різні. *Галицький економічний вісник*. 2014. № 4 (47). С. 178–188.

51. Lasswell H.D. The Theory of Political Propaganda. *The American Political Science Review*. 2007. Вип. 21 №. 3. С. 627–631.

52. Rubio Van Hollen Introduce Legislation to Deter Foreign Interference in American. *Elections*. URL: http://bit. ly/2DwquWv (дата звернення: 10.09.2024).

53. СІЧЕНЬ. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/@MykytaSichen (дата звернення: 10.09.2024).

54. MOROZENKO. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/@MOROZENKO_ (дата звернення: 10.09.2024).

55. Vox veritatis Голос правди. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/@Vox_Veritatis (дата звернення: 10.09.2024).

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Солоухін Владислав Юрійович, студент 2 курсу магістратури, денної форми навчання, факультету журналістики, спеціальності 061 «Журналістика», освітньої програми «Медіакомунікації», адреса електронної пошти:uv@znu.edu.ua,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Чат-рулетка як платформа контрпропаганди та наративного регулювання» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодний на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____В. Ю. Солоухін

Дата_____ Підпис_____В. А. Ковпак